INHOUD GESCHIEDENIS DER ABDIJ.

Deel I

Oorsprong der Abdij 76
De Abten van Rolduc en hunne voornaamste daden, van Abt Richer 1111 tot aan het bestuur van Leonardus Dammerscheidt, 1521:
Richer 79
Giselbertus 81
Bertholf 81
Borno en Fredericus 81
Joannes 84
Erpo 85
Butcherus. 86
Helmericus 87
Marsilius 87
Conradus 88
Cono 89
Theobaldus 90
Joannes van Rade 90
Joannes van Berensberg 92
Joannes Vorschheim, Joannes Rippelman 92
Joannes van Huffel, Joannes van Goer 92
Arnoldus Vinck, Joannes Potens 93
Terugblik op de Abdij Cloosterrade en hare inrichting gedurende de middeleeuwen 94
De school van Rolduc 101
Catalogus der boekerij 104
Uitbreiding der Abdij op geestelijk en stoffelijk gebied 107
De mannenkloosters 107
De parochiën 108
De vrouwenkloosters 109
De tijdelijke bezittingen der abdij 112

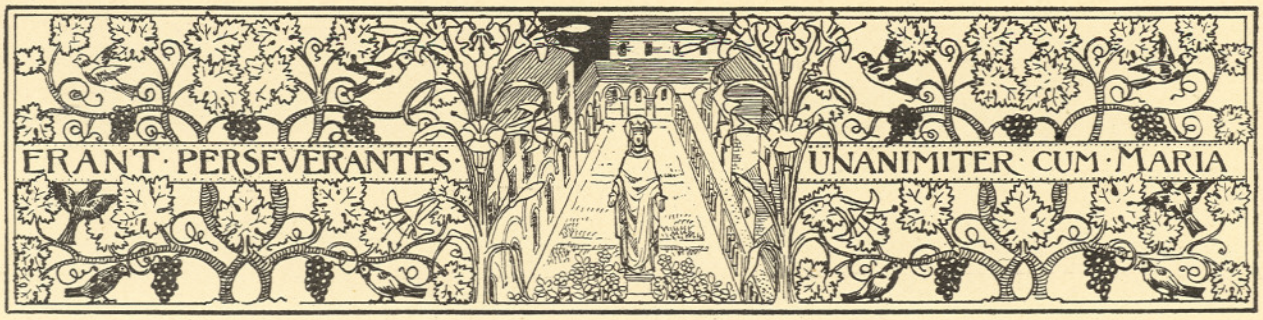

Geschiedenis der Abdij

van het jaar der Stichting 1104 tot aan het jaar der Opheffing 1804.

Oorsprong der Abdij.

IJ beschreven reeds den oorsprong van Rolduc; zijne wieg is de crypte door Ailbertus, den Meester, gebouwd.

Gods huis was op waardige wijze voltooid; nu bouwde Ailbertus, door Embrico ondersteund, de kloosterwoning in Lombardischen stijl, niet in steen, maar in hout, zooals o. a. ook de Abdij van Egmond gebouwd was.

De Annalist van Rolduc, die de houten woning gekend had, zegt, dat ze voor een groot convent niet doelmatig ingericht was; maar noemt ze toch: «een heerlijk gebouw.»

Midden tusschen dichte wouden, op het welig begroeide bergvlak de zich even boven den grond verheffende crypte, en, ten noorden van het Godshuis, eene ruime, in ééne verdieping in sierlijken en strengen bouwtrant opgetrokken woning, beide, huizing en crypte, met rieten dak bedekt, — dat was Rolduc bij zijn eerste ontstaan.

De naam der abdij is in de oudste stukken: ecclesia sanctae Mariae et sancti Gabrielis, eenmaal mons sanctae Mariae, berg der heilige Maria. Later: ecclesia, conventus rodensis, monasterium de rode ducis, cloester van Rode, Godshuis van Cloisterrode, Cloosterrade, Kloosterrade, en in de laatste eeuwen abbatia rodensis, abbaye de Rode-le-duc, of Rolduc.

Het grondgebied, dat Graaf Adelbert van Saphenbergh aan Ailbertus had toegewezen, bevatte al wat tusschen beide bronnen en beken lag, alle weilanden, bosschen en akkers van den westelijken weg tot aan de Worms ten Oosten, uitgezonderd de burcht van Herzogenrade met het vlekje, dat tusschen de ringmuren lag. De bron ten noorden ligt boven den nog bestaanden vijver van het gesticht, de andere lag op niet veel meer afstand, ten zuiden van de kerk, in den tegenwoordigen boomgaard van den Hof, Sichelweide genoemd.

Nauwelijks was Ailbertus met zijne twee broeders Thiëmo en Walgerus op de nieuwe standplaats aangekomen, of «van alle kanten stroomde het volk «naar 's Heeren dienaar, die een waar «leeraar der zielen was, om de woor- «den des heils uit zijnen mond te hoo- «ren, en hem de noodzakelijke levens- «behoeften te brengen: immers Ailbertus «had al zijne goederen onder de armen «van zijn vaderland verdeeld, willende «de armoede van Christus door eeuwi- «ge gelofte navolgen. Hij volgde het «Apostolisch leven, waarin ook de «H. Vader Augustinus zijne leerlingen «had opgeleid, legde zich toe op han- «denarbeid zooals Paulus, en droeg «linnen kleeding zooals Jacobus de «Rechtvaardige. Hij «zelf gebruikte noch «vleesch, noch wijn, «maar oefende de gul- «ste gastvrijheid je- «gens vreemdelingen.» (Annales Rodenses.)

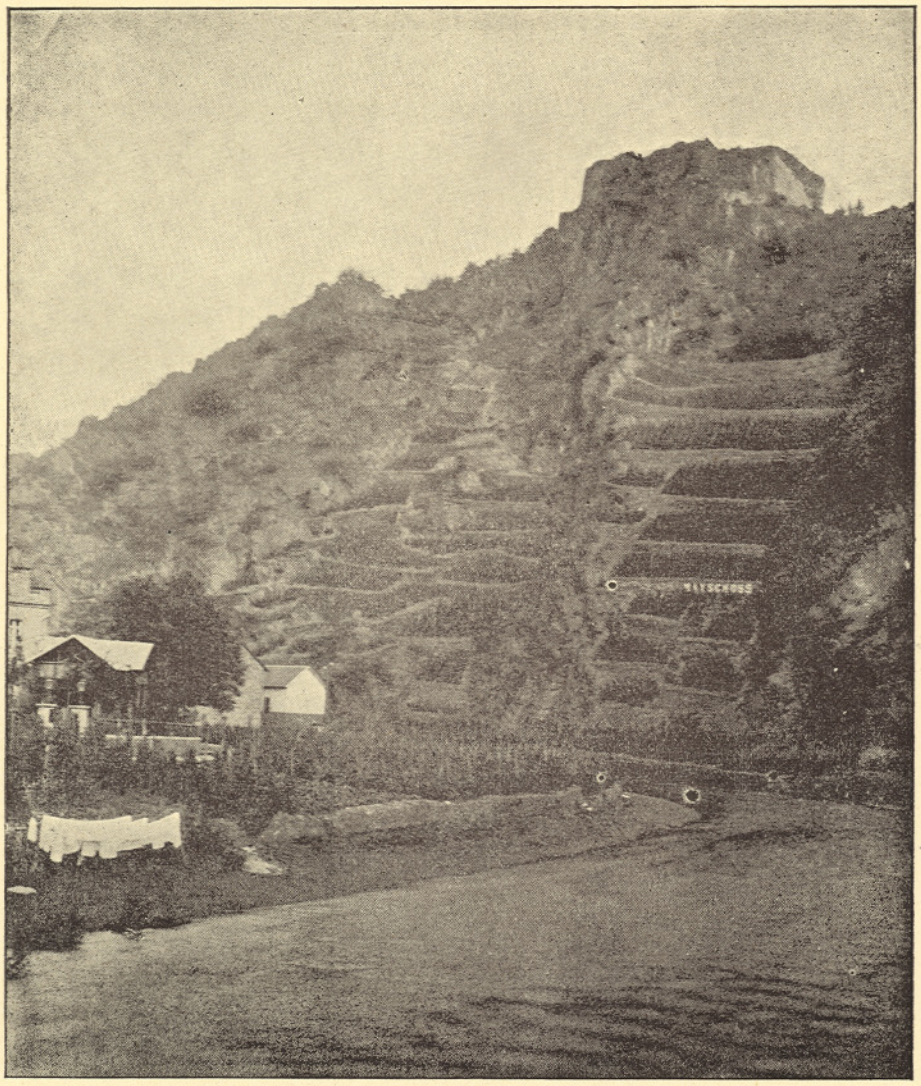

Ruïne van den burcht Saphenberg. Dorp Meinscozen.

De roem zijner heiligheid drong tot verre gewesten door. De Annalist (bl. 9.) meldt, dat de Bisschop van Utrecht, Burchard, (niet Conradus) den stichter van ons huis bezocht en onder de heerlijkste beloften bij hem er op aandrong, dat hij zich in zijn bisdom zou vestigen. Ailbertus gaf geen gevolg aan de uitnoodiging. In een document van het Archief te Zutphen (Sloet n. 214 Oorkonden) lezen wij, dat Bisschop Burchard den 28sten December 1107 te Aken was, bij gelegenheid van het bezoek van Keizer Hendrik V in deze stad. Waarschijnlijk heeft hij bij deze gelegenheid het pas gestichte klooster bezocht.

De eerste der leeken, die zich bij Ailbertus aansloten, was de vroeger reeds genoemde Embrico van Meinscozen met zijne echtgenoote Adeleida en zijne kinderen Heriman en Margaretha. Deze schonk aan de jeugdige kloostergemeente zijne rijke bezittingen aan de Aar, zijn

landgoed, zijne akkers en wijnbergen.

Dat leeken in het klooster traden, was in de middeleeuwen volstrekt niet zeldzaam; men noemde hen, die zich bij het gezelschap der kloosterlingen aansloten, conversen en conversinnen. Zonder de volheid der kloostergeloften op zich te nemen, beloofden zij toch gehoorzaamheid aan de bevelen der oversten en aan de wetten des huizes en namen de verplichting op zich, dat zij zich niet zonder verlof zouden verwijderen. Zij kregen de tonsuur en droegen eene bepaalde kleeding.

In het jaar 1108 gaf Obbertus, bisschop van Luik, bij gelegenheid van de wijding der crypte, aan de pas verrezen kloostergemeente het recht zelf haar overste te kiezen; deze overste, aan wien de bisschop van Luik de abbatiale wijding zou toedienen, bekwam de machtiging om te doopen, Gods woord te verkondigen en de geloovigen te begraven.

In het jaar 1109 kwamen ook clerici te Rode om zich onder Ailbertus' leiding te stellen. Geen wonder dat de dichter van het «carmen historicum» (1) — in 't jaar 1780, bij gelegenheid van het eeuwfeest der hervorming van de kloostertucht, door een der Canonici geschreven, — den lof van de opkomende abdij aldus bezingt:

Sub patris degens oculis adolevit in omne
Sincerae pietatis opus, talique magistro
(Roda) Et didicit docuitque suos contemnere mundum.
Undique certatim pariter concurrere plebes,
Aeternae quae percipiat documenta salutis.

(1) Fragmenten uit dit gedicht, dat wij in eene eerste bewerking met veel correctuur in ons archief vonden, zullen wij én wegens inhoud én wegens het los en gemakkelijk geschreven Latijnsch vers meermalen in den loop van dit geschiedkundig overzicht aanhalen.

En onder 's vaders oog, en in zijn hoede sterk,
o Roda, groeidet gij in alle liefdewerk;
Gij leerdet, leeraardet de wereld te verachten.
Nu kwamen zij tot u, de nieuwere geslachten,
En hoorden uit uw mond de leer des eeuw'gen heils.

Zoo was dan op wonderlijk snelle wijze de kloostergemeenschap verrezen en bloeide in heiligheid, toen een verschil van meening tusschen Ailbertus en Embrico de broederlijke eensgezindheid kwam storen.

Embrico wilde de van dag tot dag aangroeiende inkomsten gebruiken tot verbetering en versiering der gebouwen, Ailbertus tot ondersteuning der armen; de edelman van minder strenge opvatting dan de priester, wilde de adellijke vrouwen, de conversae, wegens haar klein getal niet geheel van de samenleving der monniken uitsluiten, terwijl Ailbertus op volkomen afscheiding aandrong.

Om oneenigheid te voorkomen vertrok Ailbertus in het jaar 1111; Thiemo bleef te Rode en overleed er weldra; Walgerus was reeds gestorven op een pelgrimsreis naar Jerusalem.

Na het vertrek van Ailbertus roept de dichter weeklagend uit:

Heu! actum est de te, mihi dilectissima Roda!
Fallor: namque tui miserescens arbiter orbis
Providet ecce tibi sponsum, quo cuncta reflorent,
Nomine Richerum, quem Raitenbuschia cessit
Bojorum de gente virum, pietate coruscum
Doctrinaque gravem multa.

Rolduc, geliefd Rolduc, nu is 't met u gedaan!
Doch neen, de goede God, Hij trekt zich uwer aan,
En zendt uit Raitenbusch een nieuwen gids en vader,
Een man van kloeke deugd en wetenschap te gader.
En bij zijn komst herrijst ge in nieuwen lentebloei.
Zijn naam is Richer.....

De Abten van Rolduc en hunne voornaamste Daden, van Abt Richer 1111 tot aan het bestuur van Leonardus Dammerscheidt, 1521.

RICHER.

TOEN Ailbertus, de geliefde priester en overste, vertrokken was, wendden zich de broeders in hunne verlegenheid, wel wetend, dat ledematen zonder hoofd tot niets in staat zijn, tot het klooster van Raitenbusch in Beieren, en kozen tot hun prelaat Richer, een man zeer ervaren in de letteren en van zijne jeugd af in de reguliere kloostertucht opgevoed. Deze echter weigerde uit nederigheid het aangeboden ambt; maar de gelastigden van Rolduc begaven zich naar Koenraad van Salsburg, die, gebruik makende van zijn bisschoppelijk gezag, Richer naar de abdij zond.

In het klooster te Raitenbusch was eene reguliere vereeniging van clerici; zij leefden in gemeenschap en hadden zich door het afleggen der kloostergeloften aan 's Heeren dienst toegewijd.

Richer nam de kloostervoogdijschap van Rolduc aan van bisschop Obbertus van Luik, maar liet zich door hem niet tot abt wijden, omdat de bisschop simonie gepleegd had. Eerst in 1118 zou hij door Obbertus' opvolger, den H. Martelaar Fredericus, tot abt gewijd worden. Zoo werd Rolduc onder Richer's leiding eene abdij van reguliere kanunniken van St. Augustinus.

Eene groote schaar priesters uit de bisdommen Luik en Keulen hadden zich daar Gode toegewijd.

Acht adellijke vrouwen verbleven te Rolduc «sub custodia acerrimi rigoris» onder zeer streng toezicht. Als conversen werden door Richer alleen zulke mannen opgenomen, die in de wereld door eer en deugd hadden uitgeblonken.

Strenge tucht heerschte in het klooster; zelfs werd er volslagen onthouding van vleesch verplichtend gesteld. De Annalist teekent dan ook bij het leven van Richer aan, dat door zijne leer en zijn voorbeeld het convent zóó door godsvrucht uitschitterde, dat de abdij in de hoogste eer stond bij de vorsten van dien tijd.

Groot was zijne edelmoedigheid en gastvrijheid, grooter nog zijne liefde jegens de armen. Voor welgestelden was er een gasthuis dicht bij de gebouwen der abdij. Het gasthuis der armen lag ten zuiden niet ver van den weg «Rodergracht» genoemd; een tiende van alle opbrengsten diende tot ondersteuning der armen, tot wier verzorging en verpleging in ziekten broeders der abdij werden aangesteld. (Ann. bl. 28.)

Uit een handschrift van abt Heyendal blijkt, dat dit gasthuis hoofdzakelijk werd gebouwd voor de arme en zieke pelgrims, die ten tijde der kruistochten naar het heilig land trokken.

In het jaar van Richer's dood 1122,

bevestigde eene bulle van Paus Callixtus II de stichting der abdij en verzekerde haar het bezit harer goederen. Deze bulle, met haar looden zegel, berust nog in de archieven van Rolduc.

Na het overlijden van den abt Richer biedt ons de abdij al terstond in 't klein een beeld van den verkeerden invloed, dien macht en rijkdom uitoefenden op het bestuur der Kerk gedurende de

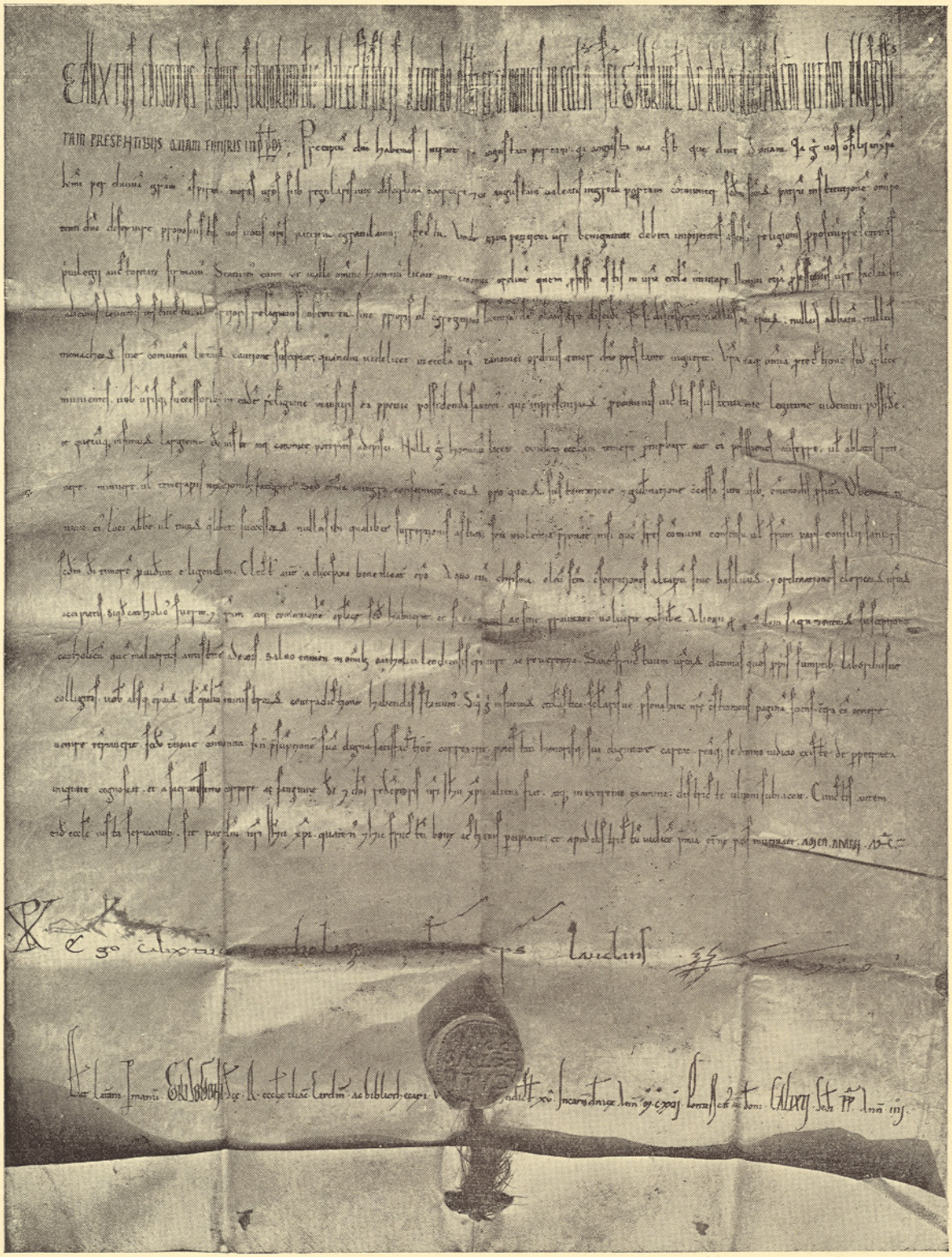

Bulle van Paus Callixtus II.

roemvolle middeleeuwen. In de vrijheid der keuze van een nieuwen abt stond Heriman, Embrico's zoon, steeds de kloosterlingen in den weg, daar hij zelf naar de waardigheid dong en zoo tweedracht en oneenigheid zaaide. Niettegenstaande dezen invloed van Embrico en Heriman zelf, werd als opvolger gekozen:

GISELBERTUS 1122 — 1123.

Hij was een man van reeds gevorderden leeftijd en pastoor te Oberzier aan de Roer. — De kloosterlingen, die hem tot abt gekozen hadden wegens de faam zijner geleerdheid, zagen weldra in, dat hij van kloostertucht geen begrip had. Zij brachten de moeilijkheid voor den bisschop van Luik, die hem uit zijn ambt ontzette, maar hem tevens zijn levensonderhoud in de abdij verzekerde.

In zijn plaats werd gekozen

BERTHOLF 1123 — 1124,

uit het klooster van Springiersbach aan de Moezel, een man, die in elk opzicht voor zijne taak berekend was, maar die weldra wegens de ontevredenheid der kloosterlingen, opgeruid door Heriman, het klooster heimelijk verliet.

Het vertrek van den abt en meer nog de vernieling van het geheele gebouw, de crypte alleen uitgezonderd, door moedwillige brandstichting van een paar schoolknapen, brachten de abdij in de grootste ellende en in hopeloozen toestand. De bewoners waren zonder hoofd en zonder dak.

In deze benarde omstandigheden wendden zij zich tot den aartsbisschop van Salzburg, die hen welwillend ontving en een groot getal hunner tijdelijk in zijn klooster huisvestte. Van dien tijd bestond eene zoo enge vriendschapsbetrekking tusschen beide kloosters, dat zij elkander steeds wederkeerige hulp, ook in geestelijke zaken, verleenden.

Niettegenstaande de bemoeiingen van Heriman, werd nu tot abt benoemd een jeugdig kloosterling van Springiersbach, uit Bourgondië geboortig, met name Borno.

BORNO EN FREDERICUS

1124 — 1137.

Het eerste werk van Borno was de nieuwe inrichting der kloosterwoning voor het groote getal der bewoners van beider geslachten; want van het begin der stichting hadden zich adellijke vrouwen en jonkvrouwen in grooten getale naar de abdij begeven, om in de volmaaktheid van het kloosterleven God te dienen.

Hij begon den bouw van een klooster voor de Zusters langs de beek Frowensipha, maar verplaatste dit weldra op het kerkhof naast de kerk van Kerkrade en richtte dit zoo in, dat zij van het klooster een doorgang hadden naar den toren der kerk en daar de H. Mis bijwoonden.

Er heerschte vrede en eendracht, en het religieuze leven bloeide in de abdij, toen Borno het noodlottig plan opvatte, het brevier van zijn vroeger klooster ook in de abdij van Rolduc in te voeren; dit wekte bij zijne medebroeders, gesteund door Heriman, zoo groote ontevredenheid, dat, toen de abt alleen tegen aller wil de verandering doorzette, de zaak voor den Paus gebracht werd, die ten gunste der kloosterlingen besliste.

De abt vertrok, en door de heerschzucht en het dwarsdrijven van Heriman ontstond er zulk een tweedracht, dat de

abdij ware te gronde gegaan, nisi, zegt de Annalist, astitisset ei Mater misericordiae cum paranympho suo beato Gabriele, ware het niet dat haar ter hulpe stond de Moeder der barmhartigheid met den heiligen Gabriël, haar bruidsgeleider.

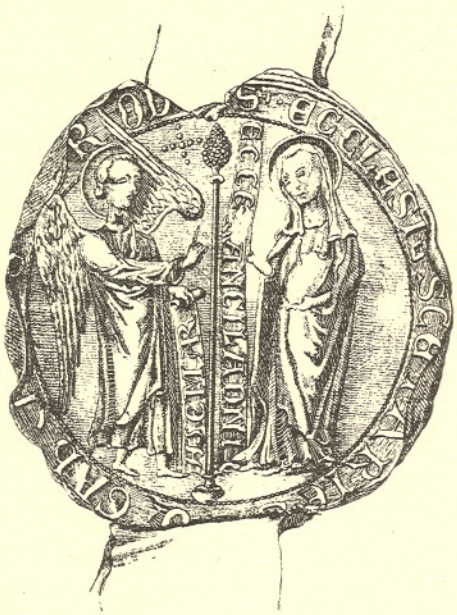

Zegel der abdij, dertiende eeuw.

Nu zou, dacht Heriman, zijn wensch vervuld worden. Neen, om zijne heerschzucht te weerstaan en aan zijn verderfelijke inmenging een einde te maken, kozen de kloosterlingen Fredericus van Beieren, broeder van Richer, een man van veel moed, wilskracht en strengheid en daarom een geschikt tegenstander van Heriman.

De nieuwe abt toonde zich zachtmoedig en nederig in den beginne, maar later hard en afstootend. Hij bouwde het koor der kerk in 1130 en was vast besloten tevens het klooster te herbouwen, zoodra de inkomsten dit zouden toelaten.

Bij hetzelfde jaar 1130 vinden wij in de annalen de volgende bijzonderheid: insluiten liet zich alhier een edele matrone van Roermond, Reinwildis, aan den zuidkant van het koor. Deze inclusae of reclusae werden in eene kleine cel opgesloten en in de strengste afzondering gehouden, zoo zelfs dat de deur door den bisschop of den abt verzegeld werd. Van de twee venstertjes gaf het eene uitzicht op het altaar in de kerk, door het andere werd het karige voedsel toegereikt.

Op verzoek van Pholcoldus of Folkert, zond hij uit de abdij broeders om het klooster te Bern te stichten. Ziehier bij welke gelegenheid.

Op zekeren dag draaft Folkert zwaar gewapend door den Boemelerwaard; zijn wegen echter zijn verraden en Heusden heeft hem een hinderlaag gelegd. Zoodra de koene ridder nadert, breekt zijn vijand op en stort zich onder krijgsgeschrei op hem en zijn gevolg. Daar dacht hij, dat zijn einde gekomen was! Zijn kloekste gezellen ziet hij rond zich uit den zadel werpen en nederhouwen, hij zelf heeft gestreden zoolang zijn arm het zwaard houden kon, doch de overmacht is te groot, van alle kanten wordt hij besprongen, nog één wanhopige poging waagt hij, met geweld breekt hij door zijn vijanden heen en vlucht met lossen toom. Doch in de hitte van den strijd, de verwarring der vlucht, heeft hij zijn weg verloren en niet bemerkt dat zijn paard hem recht naar de Maas voert. Heusden wel, en hij vervolgt Folkert met de grootste snelheid, want nu is er voor hem geen ontkomen meer mogelijk. Daar ziet Folkert eindelijk de gele wateren der Maas voor zich in de zon schitteren, hij is verloren, uitkomst is er niet! Achter hem de vijand, voor zich de rivier! In dit uiterste verheft hij handen en oogen ten hemel, hij be-

looft een klooster te zullen stichten ter eere der Moeder Gods, als hij dit gevaar ontkomen mag en werpt zich vol vertrouwen met paard en wapenen in den stroom.

En, terwijl de vijand nadert, draagt zijn ros hem ongedeerd door de golven heen. Heusden staat hem met verbaasden blik van den oever na te staren, iets buitengewoons was hier in het spel; zelfs verzekerden eenigen zijner vervolgers, dat zij achter den ridder een verschijning als der Heilige Maagd over den stroom zagen zweven; kortom, onder het oog zijner vijanden bereikt Folkert de overzijde. De dankbare ridder was onmiddellijk bedacht om zich van zijne belofte te kwijten.

De krijgsbanier verdween weldra van Berns torenspits, een kruis trad in de plaats. De klok riep het volk niet meer ter heirvaart, kondigde geen oorlog en brandstichting meer aan, zij was een bedeklok geworden, die den landman uitnoodigde om de heilige diensten bij te wonen.

Op de trappen van het kasteel klonken de ijzeren strijdlaarzen en zwaarden der ridders niet meer, voorhof en gangen wemelden niet meer van lansknechten, boogschutters, valkeniers en jagers, — stille, vreedzame kloosterlingen wandelden daar nu in gebed en overweging.

Het duurde niet lang, of Folkert zelf besloot zich met de monnikskoord te omgorden. (Hezenmans.)

Abt Frederik drong na korten tijd zich zelf op, om aan het hoofd der nieuwe abdij te staan; dit was een onvoorzichtige aanmatiging, waardoor hij zoowel ginds als in zijn eigen klooster in ongenade raakte. Eene nog grootere fout beging hij, toen hij zich, zonder zijne kloosterbroeders te raadplegen of te verwittigen, bij het gevolg van koning Lotharius op de kroningsreis naar Rome aansloot en daar tot groot nadeel der abdij eenigen tijd verbleef. Toen in het jaar 1134 Kardinaal Gerhard (later Paus Lucius II) te Aken als pauselijk legaat op den rijksdag tegenwoordig was, ontzette deze den abt van zijn ambt en droeg het bestuur der abdij op aan Borno, die, nu een nederig kloosterling der abdij geworden, door bisschop Adelbert gewijd werd.

Heriman werd te Rome als bisschop van Sleeswijk gewijd en stierf weldra, zonder den bisschoppelijken zetel beklommen te hebben. Abt Borno bouwde in 1136 het steenen dormitorium, want tot dat jaar bewoonde het geheele convent een houten gebouw; hij plantte een wijnberg bij Aarweiler en maakte een aanvang met het bouwen van het vrouwenklooster Marienthal in een woeste streek van het Aarthal. Hij stierf in het jaar 1137. Hij was, zegt de Annalist, een eenvoudig en godvruchtig man, zeer welwillend, en zelfs door de vorsten geëerd en bemind.

Niettegenstaande de treurige verdeeldheid der kloosterlingen en de ongeschiktheid van eenige abten, bloeide de abdij en stond reeds in zoo hoog aanzien dat haar de bisschop van Luik de desservituur van 20 parochiën opgedragen had. Wij sluiten deze periode, met de verzen, waarin de dichter ons Heriman's heerschzucht schetst:

Abbatis munus perverso, Herimanne, quid ambis
Exemplo? Sacrum ipse tibi cur sumis honorem?
Sarcina nolentem premit, opprimit ista volentem.
Heu! quid agis? refugis Fredericum agnoscere Patrem,
Optima quem fratrum pars suscipit atque veretur?
Non gemitus matris, non te reverentia fratrum
Flectunt; sed durus tumidusque abscedere mavis?
Vade Deo obluctans; non illo at Rege volente
Sleswici aggrederis sacram conscendere sedem.

Nimirum ambitio ipsa sibi fit poena, novaeque
Fons culpae. Sic sic est: nulla vocatio tuta,
Nî Deus ipse vocet....

Verwaten Heriman, wat streeft gij naar dit ambt,
Die heilige eer, waarvoor m' uit eerzucht toch niet [kampt?

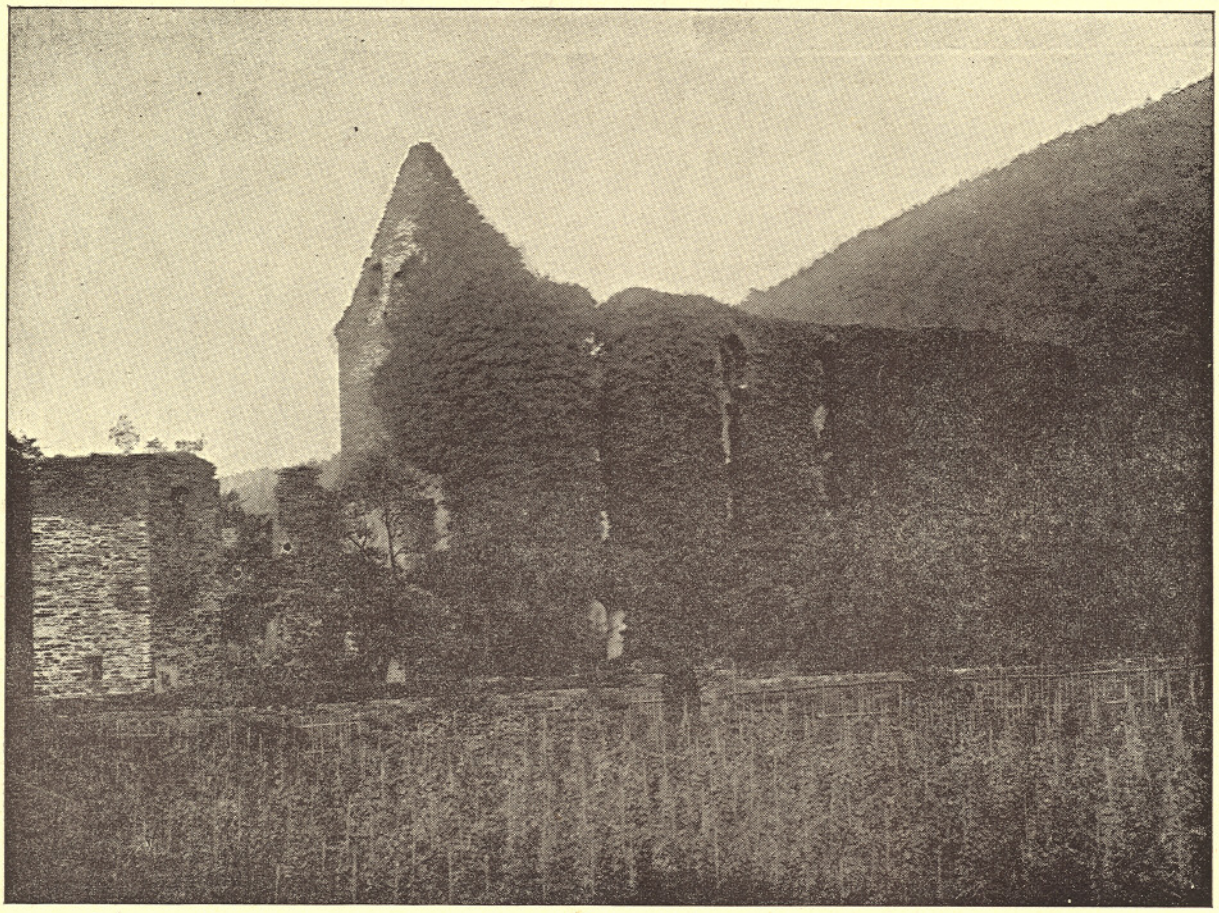

Ruïne van de kerk van Marienthal.

Zij drukt hem, die haar mijdt, verdrukt hen, die [vermeten
Haar zoeken. Fredrik, dien de broeders abt thans [heeten,
Brengt gij de hulde niet, die u zijn ambt gebiedt?
Der Kerke klacht, der broedren vroomheid telt gij niet,
En in uw euvelmoed en hoogmoed gaat gij henen?
Zoo wederstreef uw God, ga vorstengunst u leenen
Om Sleeswijks zetel, dien u God niet geven kon!
Ja, zoo wordt eerzucht, eerst zich zelf tot straf, een bron
Van nieuwe schuld. Zoo is 't: geen roeping ooit is [veilig,
Dan die door God geschiedt....

Als opvolger van Borno werd met algemeene stemmen gekozen:

JOHANNES 1137 — 1142.

geboortig uit Leuven, een man, die in de kloosterlijke tucht van de abdij vergrijsd was. In 't jaar 1138 voltooide hij den bouw van 't klooster Marienthal aan de Aar, verplaatste daarheen in 't jaar 1140 zeven en dertig Zusters van Cloosterrade en verrijkte het nieuwe gesticht met vele goederen.

In hetzelfde jaar bouwde hij den kruisbeuk der kerk met de drie steenen gewelven; tot dat jaar had het convent de getijden in het priesterkoor gezongen.

In het volgend jaar timmerde hij, ten Westen van Rolduc, in de nabijheid van het huis, een heerlijk houten gasthuis voor rijken en armen, want het was de gewoonte in de abdij, allen vreemdelin-

gen gastvrijheid te verleenen. Dit gasthuis werd door den brand van 1144 vernield. Abt Joannes stierf in het vijfde jaar van zijn bestuur, en liet aan zijne

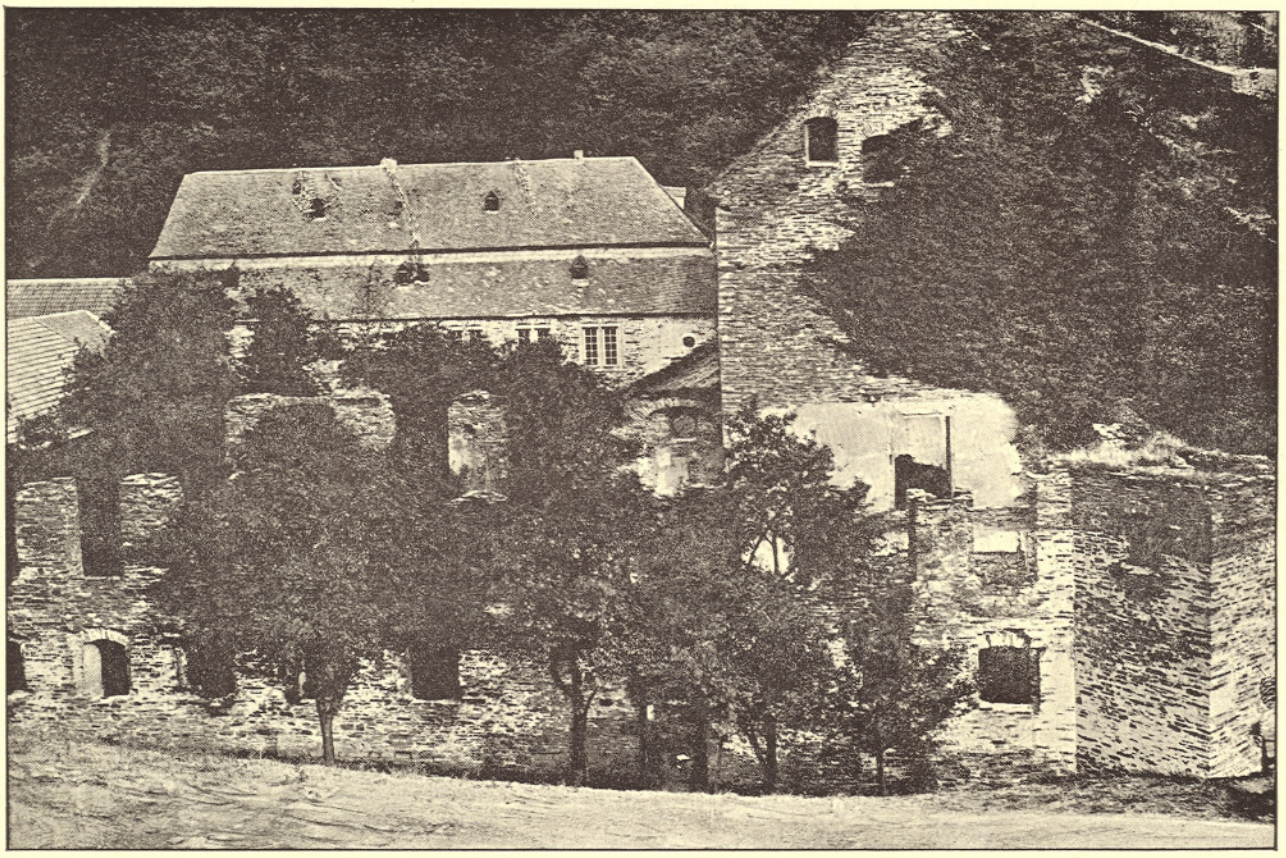

Ruïne van het klooster van Marienthal.

medebroeders de herinnering van een godvreezend en heilig leven en aan de abdij grooteren roem en groote bezittingen na.

ERPO,

een jeugdig priester van Maastricht, in de abdij opgevoed, volgde hem op.

Deze begon zijn bestuur met de al te lange gebeden, bijv. de litanie van Alle Heiligen, de zeven boetpsalmen voor de prime, in te korten en de al te strenge tucht, bijv: het altijddurend stilzwijgen, te verzachten. In tegenstelling met zijn voorganger plaatste hij acht zusters in een afgezonderd gebouw — misschien op de plaats der tegenwoordige oeconomiegebouwen ten noorden — omdat zij, zoo oordeelde de abt, voor kleeding en huishouding noodzakelijk waren; het getal

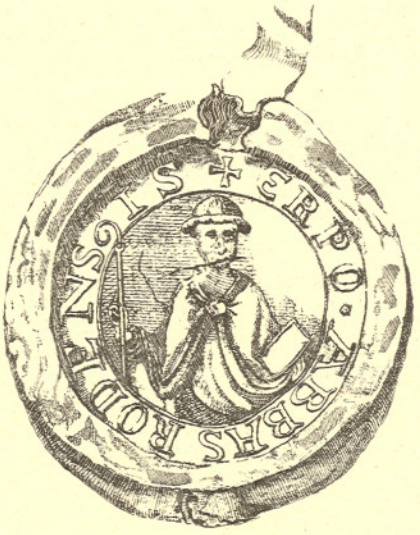

Zegel van Erpo.

groeide echter welig aan, «sicut hoc genus conversionis crescit et multiplicatur uberrime», zegt de Annalist. In 't jaar 1145 bouwde Erpo een vrouwenklooster te Scharn, bij Maastricht, en in 1151 een tweede, Marienbron, te Sinnich, bij Teuven in België.

In 't jaar 1143 werd de kerk, in hare lengte naar het westen met drie travées vergroot, van welke twee overwelfd werden. De stroodaken van kerk en huis maakten plaats voor pannen, die in de abdij — 1153 — gebakken werden, en waarvan eenige exemplaren nog bewaard gebleven zijn.

Zeer aanzienlijk waren de bezittingen, waarmede de abdij van dag tot dag verrijkt werd en welker opbrengsten een

Klooster van Marienbron te Sinnich. Voorgevel.

zegen voor 't land werden in tijd van oorlog en ellende, zooals de annalen het uitdrukkelijk vermelden.

Onder Erpo's bestuur werd waarschijnlijk ook in de abdij de kruistocht gepredikt. De H. Gerlachus van Houthem stelde zich onder de geestelijke leiding van den abt en de graven en hertogen kozen Rolduc tot hunne begraafplaats. De abdij bereikte onder Erpo haar toppunt van bloei. De abt leefde nog in het jaar 1178. Zijn opvolger was

RUTCHERUS.

Onder zijn bestuur werd in 't jaar 1194 eene kapel, ten gerieve van zieken, gebouwd en ter eere van den heiligen Servatius gewijd. Philippus, Bisschop van Ratzenburg, wijdde in het jaar 1209 de kerk van Rolduc ter eere van de

Boodschap des engels en van den heiligen Petrus, en tegelijk met de kerk het hoofdaltaar, waarin, met andere reliquieën een stukje van de kleederen der H. Maagd geplaatst werd, het altaar van het H. Kruis, waarin de reliquieën van 't H. Kruis en onder den toren het altaar van den H. Petrus, waarin reliquieën van Laurentius en Augustinus gelegd werden.

Onder zijn bestuur werden de rijke bezittingen nog vermeerderd.

Na den dood van Rutcherus ontmoeten wij in de rij der abten

HELMERICUS,

over wiens persoon en bestuur de annalen geene bijzonderheden vermelden. In het jaar 1222 vinden wij reeds den naam van

MARSILIUS.

Onder dezen abt verbleef geruimen tijd in het gastvrije Roda de door zijn heilig leven beroemde Conradus, pauselijk legaat in deze streken; hij consacreerde opnieuw het hoofdaltaar en verzette het anniversarium dedicationis, het feest der kerkwijding, van het feest der H. Cecilia op dat van den H. Lambertus en verleende op dat feest een jaarlijkschen aflaat van 40 dagen; op dezen dag bleef deze plechtigheid tot aan de opheffing der abdij.

Den 21sten Juni 1234 nam de bisschop Simeon van Anninia, onder het aartsbisdom Ninive, zijn intrek te Rolduc en gaf een aflaat van 15 dagen aan alle vreemden en inwoners van de abdij op den dag van St. Jan, Evangelist.

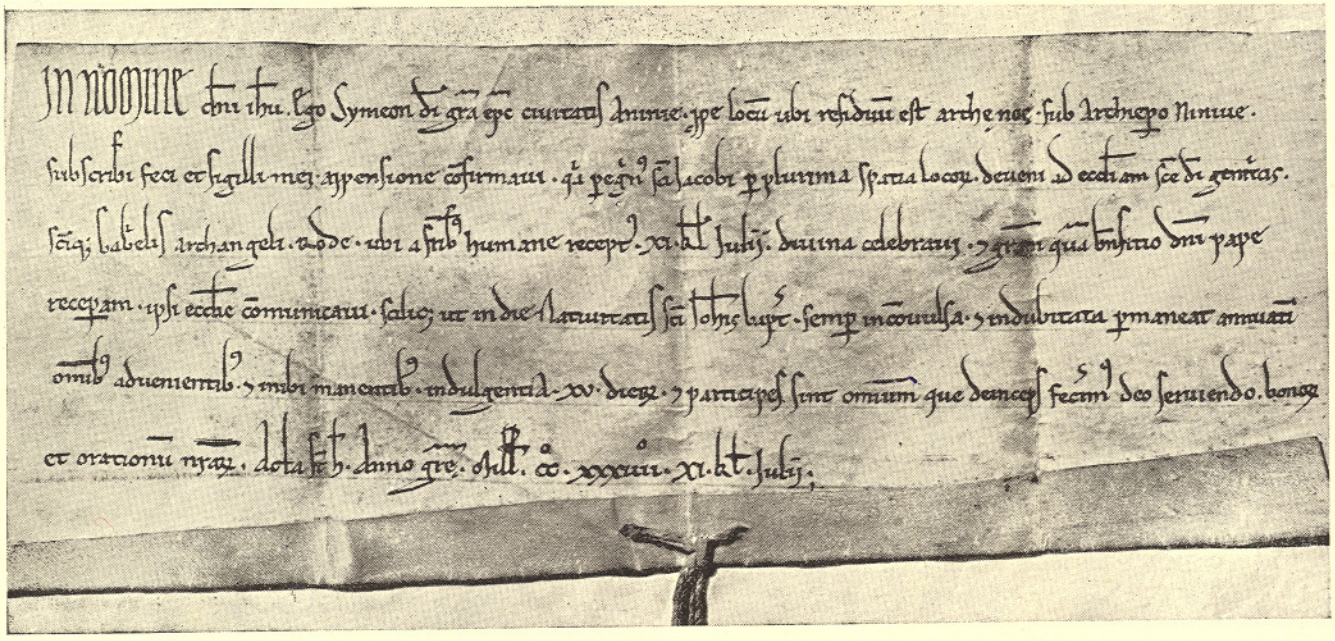

Indult van den aflaat, verleend door Simeon van Anninia.

In het jaar 1225 werd de heilige Engelbertus, graaf van Berg, aartsbisschop van Keulen, door zijn neef Frederik van Isenburg, verraderlijk aangevallen en vermoord; de Annalist verhaalt, dat op dien dag pater Lodewijk, die op den burcht Herzogenrath de heilige Mis las, gedurende de geheele Mis Engelbertus staande aan het altaar gezien had.

In het jaar 1226 schonk hertog Hen-

drik IV de hofstede van Rutcelerfeld (Ritzerfeld) met weilanden, bosschen en akker, in 1241 de tienden van Afden en Kerkrade, die een som van 40 Mark bedroegen, een aanzienlijke geldsom in dien tijd. In het jaar 1243 verplaatste hij het geheele vrouwenklooster uit Scharn en uit Rolduc naar Sinnich, bij Aubel, en stond aan het nieuwe klooster rijke bezittingen af.

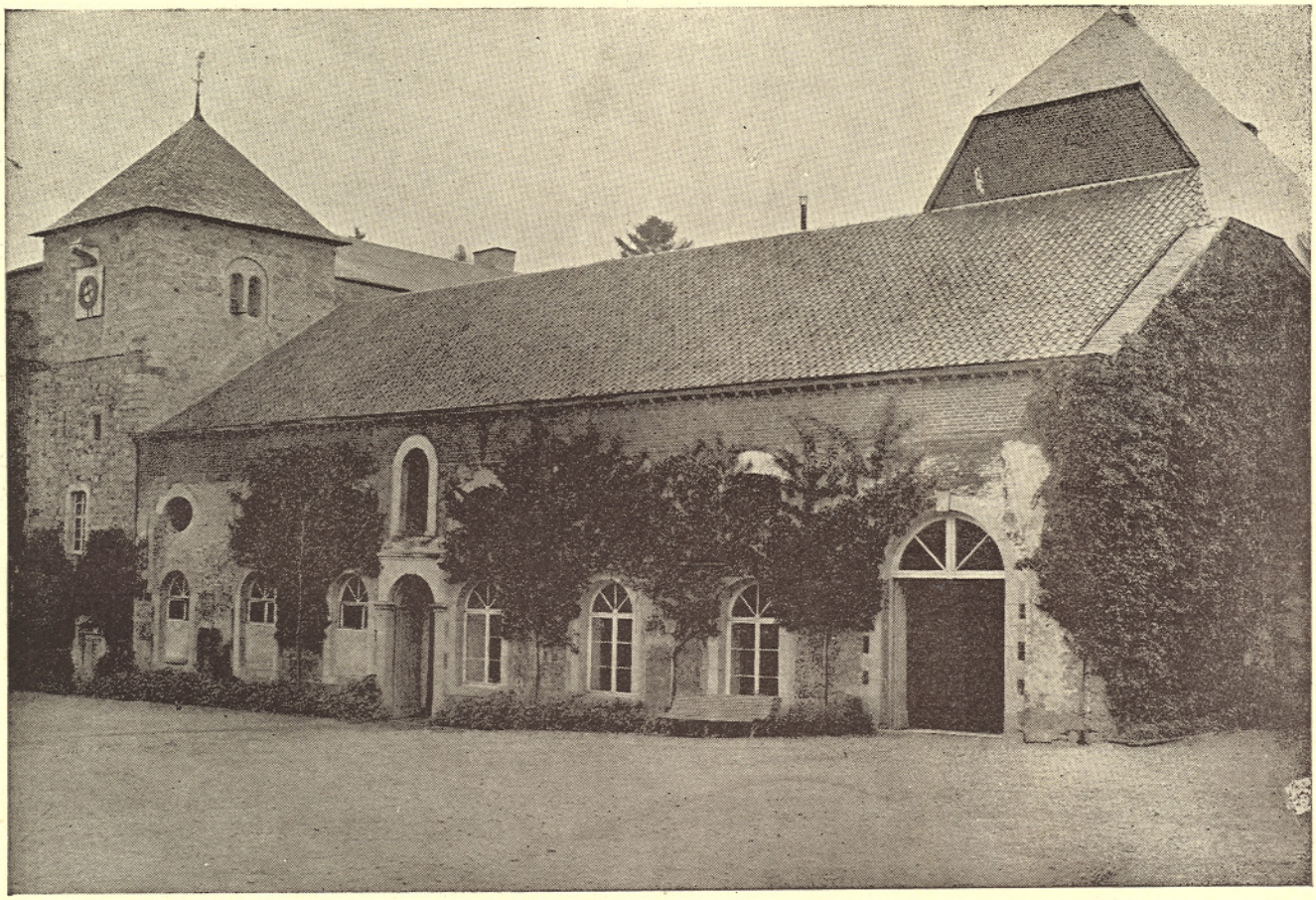

Klooster van Marienbron te Sinnich.

In de maand Augustus 1244 viel in het klooster te Hoydonk het wonder voor met de reliquie van het H. Kruis, dat wij op bl. 59 beschreven.

Het is niet zeker tot hoelang Marsilius het bestuur voerde; in elk geval leefde hij nog in 1246. (Zie Franquinet, Inventaris van het Kapittel van O. L. Vr. te Maastricht I, 27).

Met zijn naam of althans met dien van

CONRADUS,

die tot 1288 het bewind voerde, eindigt, helaas te vroeg, een periode van wier hoogen bloei en glorie de dichter spreekt in de volgende verzen:

Tum Roda .....
Omnigenae radians virtutis lumine cunctis
Gratior arrisit. Quid ego jejunia multis
Conarer verbis, sacri studiumque silentii
Atque precum, et reliquas majorum texere laudes?
Quidve tuos longo, mater, referam ordine sponsos?
Unus adest Erpo, reliquorum nomine, tantus
Illius ut cura sanctus sit Gerlacus usus.
O Roda ter felix, cui talis volvitur aetas.

Rolduc .....
Hoe schittert nu uw kroon in aller deugden glans
Hoog boven allen uit! Wie geeft mij woorden thans,
Om 't vasten en gebed van uwe kloosterlingen

En hun verheven tucht naar waarde te bezingen?
Wat noem ik namen! Neen, ik vat hun aller naam
In dien van éénen slechts, den naam van Erpo. saâm;
Hem schonk Gerlacus zelf zijn innigst zielsvertrouwen.
Heil driewerf Roda, dat zoo'n tijden mocht aan-
[schouwen!

Die zalige tijden zouden niet lang duren. Onder denzelfden Conradus begint reeds het betreurenswaardig verval der abdij, zoowel in geestelijk als in stoffelijk opzicht. De oorzaak lag volgens den Annalist zoo niet geheel, dan toch voor een aanmerkelijk deel in de onlusten en oorlogen, die het geheele land van Limburg, niet het minst de omstreken der abdij, onophoudelijk teisterden.

Hoe noodlottig de belegering van de stad Aken in 1248 voor het naburige Cloosterrade geweest is, blijkt uit het feit, dat de aartsbisschop van Keulen, Conradus I, zich verplicht gevoelde aan den abt van Rolduc de tienden van Lommersheim over te dragen, ter vergoeding voor de zware schade, die de abdij gedurende het oorlogsjaar in hare eigendommen geleden had. Geen wonder, daar volgens de annalen, een leger van ongeveer 200,000 man de stad, gedurende zes maanden belegerd hield, om aan graaf Willem van Holland, die in 1247 te Woeringen tot Keizer gekozen was, de poorten der stad tot de kroning te ontsluiten.

De toestand verergerde onder

CONO

en zijne opvolgers. In 't land van Limburg gaf de erfopvolging in 't hertogdom aanleiding tot bloedige twisten tusschen de twee machtige familiën van Schaafdries — Scavedris — en Müllenbach — Mülrepas —.

Müllenbach was een adellijk goed, gelegen in de vroegere heerlijkheid Ter Heyden, op een uur afstand van de abdij; de familie Scavedris had haar zetel te Lontzen.

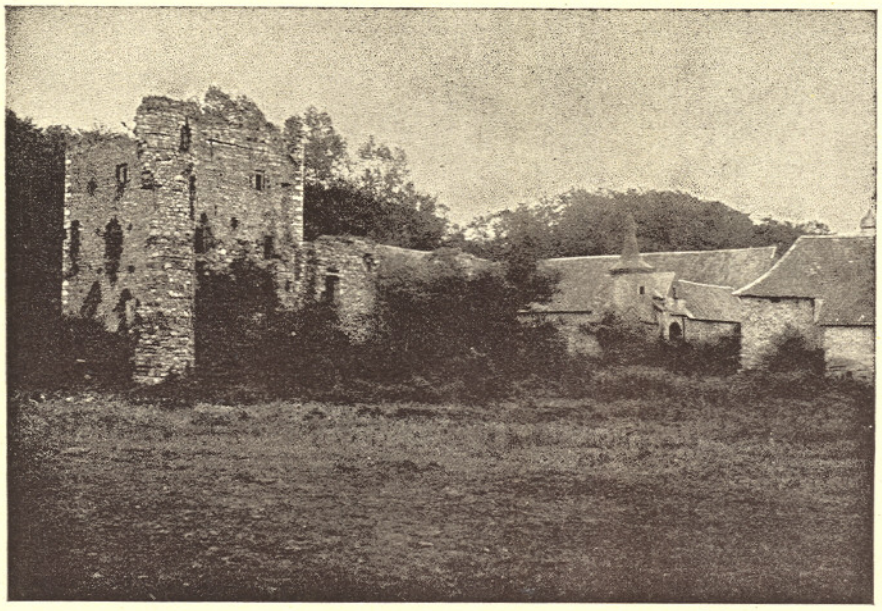

Ruïne van den burcht Ter Heyden.

Toen Reinoudt, hertog van Gelder, het land van Limburg in bezit nam, ontzette hij de Mülrepas uit het drossaardschap en gaf deze waardigheid aan Conraad Snabbe uit het geslacht der Scavedris; het gevolg hiervan was, dat de Ridders van Mülrepas partij kozen voor den hertog Jan van Brabant en in den slag van Woeringen het geslacht der Scavedris zóó toetakelden, dat van de 110 leden slechts Conraad met drie anderen ontkwamen.

(v. 1501) Men leze van Heelu:

Doen deze voorwarden was verbonden/
Gheviel/ ten zeven standen/
Dat 't land van Limborgh was geseeden

In tweëen partijen van veeden;
Want daer maren in geslechten
Die ieghen een mouden vechten/
Die Scavedriesche ende Molrepas.

(v. 7155) Die Scavedriesche
Si brachten daar ter stride
Van haren geslechten bi getale
Hondert mans ende X Wale
Ghemonteert onder eene baniere/
Diere en keerde maar viere
Weder geheel van alle dien
Ende dat mas/ met hen drien/
Her Coene Snabbe die ontloe.

De abdij nu lag in het brandpunt der onlusten en moest het in dien strijd deerlijk misgelden. In een verkoopakte van 1 Juni 1290 (Ernst blz. 476) zegt abt Cono, dat «het klooster reeds vele «jaren wegens zijne ligging aan alle «verdrukkingen en knevelarijen van een «bedorven geslacht blootgesteld, zooveel «schade geleden heeft, dat de abt tot het «delgen van eene schuld van veertien «honderd Keulsche marken verschei- «dene vaste goederen der abdij moest «verkoopen.»

Als twaalfden abt treffen wij nu aan

THEOBALDUS.

Over zijn bestuur laten ons de jaarboeken geen andere merkwaardigheid achter, dan het treurige feit, dat de abt bij een bezoek in het vrouwenklooster van Hoydonck deze stichting met zooveel schulden beladen vond, dat wegens gebrek aan inkomsten, het getal der kloostervrouwen tot een en twintig moest beperkt worden.

Een decreet van Paus Clemens V, te Avignon gegeven, bevestigt alle vrijheden, immuniteiten enz. door de vorige Pausen in den loop der eeuwen aan de abdij verleend.

Met het jaar 1300 begint een duistere, troostelooze periode van twee volle eeuwen, eene periode, over welke de jaarboeken slechts hier en daar een weinig licht verspreiden, terwijl hetgeen zich in dat licht der annalen aan ons openbaart, ons gemoed waarlijk troost noch verblijdt. Wij moeten het met weemoed erkennen. De gloriezon der abdij taant, de stoffelijke en geestelijke welstand is verdwenen, en, terwijl wij in het noorden van ons land het Augustijner klooster van Windesheim zien rijzen in vollen glans van deugd en wetenschap, raakt hier in het zuiden de eens zoo glanzende stede van heiligheid en wetenschap in verval en vergetelheid.

Van de vijf abten: Tilmannus, Wilhelmus van Julich, Cono van Ruve, Christianus de Steghe, Wilhelmus van Mertzenhausen is niets bekend dan de naam en de orde der opvolging. Van

JOANNES VAN RADE, (Kerkrade),

die volgens ons manuscript der annalen een afstammeling is uit het adellijk geslacht van de Heeren Van de Heiden, vernemen wij ook niets anders dan dat onder zijn noodlottig bestuur met de stoffelijke goederen ook de kloosterlijke tucht en geheel het geestelijk leven meer en meer in verval geraakten. Van den eenen kant geen regelmatig beheer der kloostergoederen, van den anderen geen gemeenschappelijk kloosterleven, geen koordienst. Een derde van de inkomsten behield de abt voor zich en de andere werden tusschen de kloosterheeren verdeeld; voor den koordienst werden presentiegelden gegeven en ook deze prikkel was niet voldoende tot het

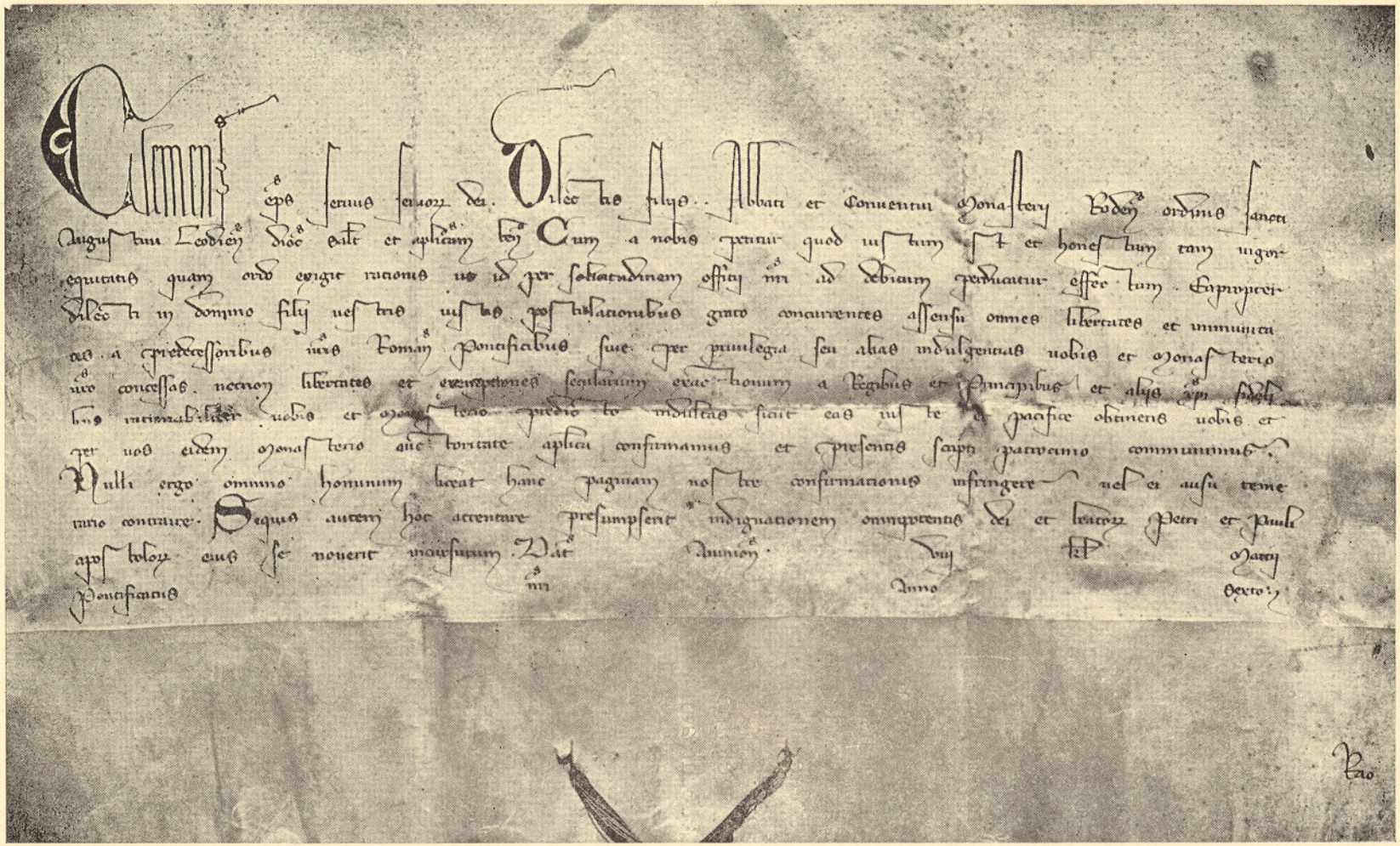

APOSTOLISCHE BRIEF VAN CLEMENS V,

gegeven te Avignon, waarin de Paus alle vrijheden en privilegiën bevestigt.

regelmatig bijwonen van het koorgebed.

Terwijl in het jaar 1262 nog 44 kloosterheeren de abdij bewoonden, vinden wij in 1381 niet meer dan 12, wier namen in de jaarboeken vermeld zijn. Uit het register van dit jaar blijkt, zegt de Annalist, dat ook tienjarige knapen in de orde opgenomen werden.

Onder de aangegeven kloosterlingen vinden wij ook

JOANNES VAN BERENSBERG,

en deze naam straalt ons in een gunstiger licht.

Hij was geboren uit de oudadellijke familie van Berensberg op het kasteel van dien naam in de parochie Laurenzberg bij Richterich, en werd als abt gewijd in 1392.

Een oud zegel met zijn beeltenis en wapen is gehecht aan de oorkonde van 3 Mei 1409. Hij vergaf als abt een nog heden bestaand beneficie in de kapel van Berensberg, een bewijs dat hij geene strenge opvatting had van de heilige gelofte van armoede. Bij zijn leven maakt abt Heyendal, de annalist, de beteekenisvolle opmerking:

Zegel van Berensberg.

«Joannes was een ijverig en zorgzaam abt, een bestuurder betere tijden waardig; had hij het klooster in goede tucht gevonden, hij zou er over gewaakt hebben, dat deze tucht niet in verval raakte. Maar het is alleen grooten en door God daartoe op bijzondere wijze geroepen mannen gegeven, ingewortelde misbruiken en kwade gewoonten, wanneer deze eens in de plaats van regel en wetten getreden zijn, te verbeteren of zelfs deze als zoodanig te erkennen.»

De tucht was vervallen in de abdij; in de afhankelijke kloosters van Hoydonck, Sinnich en Marienthal was het helaas niet beter.

De abt trachtte door eenige goede wetten den toestand te verbeteren, maar niet met gunstig gevolg: de wortels van het kwaad, eigen bezitting en afzonderlijke levenswijze, werden niet weggenomen, en het onkruid tierde voort. Den 6den October 1399 woonde abt van Berensberg eene algemeene kerkelijke vergadering bij te Luik. In een officieel stuk verklaarde hij met de daar vereenigde geestelijkheid, dat hij zich aansloot bij de partij van den koning van Frankrijk, ten einde een algemeen concilie te vragen tot opheffing van de scheuring in de Westersche kerk; de drie Pausen zouden ontslag in dienen en een ware en wettelijke Paus zou gekozen worden: zij verklaarden verder, dat zij tot dien tijd aan de drie Pausen de gehoorzaamheid zouden weigeren en deze alleen aan God, den Paus des hemels, betuigen.

In 't jaar 1429 werden de kloosters van Friesland, het St. Maarten klooster te Ludingakerke, Marienberg te Aningen, het St. Nicolaasklooster te Bergum, het klooster Rozendal te Haske, die alle driehonderd jaren lang aan de abten van Cloosterrade onderworpen waren geweest, onder bisschop Frederik van Blankenheim door de reguliere kloosterheeren van Windesheim, aan de jurisdictie van den abt Joannes onttrokken. De abt, die wegens ouderdom en jicht het huis niet kon verlaten, diende schriftelijk protest, in, zoowel bij de nieuwe kloosterlingen van Ludingakerke, als bij den overste van Windesheim, maar te vergeefs. De kloosters van Friesland

bleven onder het rechtsgebied van Windesheim, iets wat, met 't oog op den toestand, waarin de tucht in de abdij hier verkeerde, eerder te wenschen, dan te betreuren was, zegt de annalist.

Meer dan veertig jaren stond de abt Joannes Berensberg, aan het hoofd der Abdij. Hem volgde op:

JOHANNES VORSTHEIM,

geboren op 't kasteel van dien naam in 't hertogdom Gulik. Als abt was hij in strijd met een adellijken ridder Willem van Arkenteel, die meermalen het land van Herzogenrath uitgeplunderd en de inwoners gevankelijk weggevoerd had, totdat een zekere Joannes de Loen, heer van Heinsberg, den twist langs gerechtelijken weg beslechtte.

In 't jaar 1460 stond de abt toe, dat de kerk van Limburg verheven werd tot proostdij en dat de overste van het nieuwe klooster zou zorgen voor de drie parochiën Limburg, Gulken en Bilstein; deze concessie werd in het jaar 1464 door Paus Paulus II goedgekeurd, met dien verstande echter, dat de visitatie van het nieuwe klooster kon gehouden worden, niet alleen door de abten van Rolduc, maar ook door afgevaardigden van Windesheim. Een treurig bewijs, dat het moederklooster van Rolduc het vertrouwen van den Paus verbeurd had.

Verder is zijn bestuur door niets anders gekenmerkt dan door het vervreemden en verkoopen van kloostergoederen. De rijke abdij, — zegt ons manuscript der annalen, — die vroeger een inkomen had van 15000 Rijnsche gulden, kon nu met moeite vier of vijf kloosterlingen onderhouden.

Geen andere vermaardheid hebben:

JOANNES RIPPELMAN,

en zijn neef, die hem opvolgde in 1476,

JOANNES VAN HUFFEL.

Na vijf jaren werd deze van zijn ambt ontzet, terwijl voor de regeling en het beheer der tijdelijke goederen door den bisschop van Luik benoemd werd:

JOANNES VAN GOER.

Na twee jaren werd hem de abbatiale wijding toegediend. Deze abt was, zegt Heyendal, zooals blijkt uit de weinige overgebleven stukken, een waardig overste, die tot herstelling van de geestelijke en stoffelijke welvaart der abdij met kracht en ijver optrad. In 1488 herstelde hij de tucht in Marienthal, in 1479 in Sinnich, met behulp van voorbeeldige kloostervrouwen uit Engelthal bij Bonn en uit Holtzem bij Neuss. Dezen lof kan de annalist niet toekennen aan diens opvolgers:

ARNOLDUS VINCK, 1508-1515,

en

JOANNES POTENS, 1515-1521.

Tot slot van deze droevige periode en van dit geschiedkundig overzicht der abdij gedurende de middeleeuwen, halen wij de verzen aan van den dichter, waarin hij den treurigen toestand der abdij in de laatste eeuwen met een warm en medelijdend hart beschrijft.

Ast heu, quae est humanarum inconstantia rerum!
O quam principiis labuntur maxima parvis!
Quippe ratem faustis scindentem marmora velis,
Quando obluctantes immensis viribus euri
Atque procellosi glomerato turbine cauri
Certantes rapiunt atque huc illucque volutant
Spumantesque simul stridenti murmure fluctus
Mox sursum tollunt mox rursus ad ima revolvunt,
Vim torrentis ubi longum tulit ardua moles,
Exili subito dum rimâ forte dehiscit

Mox patulam praebet portam fatalibus undis.
Ergo ubi Roda semel bellorum turbine quassa
— Queis, Limburga, tuos avide sibi sumere tractus
Et Brabantus atrox dirusque Sicamber in annos
Tentabant multos — infelix egit hiatum
Communis propriique expertis in omnia vitae,
Cuncta cito ruere et mores mutarier omnes
Aedibus in sacris Rodensi jure subactis;
Frisiae et Occiduas collegia sparsa per oras
Canonici ritus nostris subducier aris.
O Roda! o mater! tun' quae prae millibus olim
Clara coruscabas, quos heu geris hispida vultus?
Ah mihi turgentes protrudunt lumine guttas!
Ite igitur faciles lacrymae, ite, diemque nefastum
Nostris diluite in libris; omni excidat aevo!
Immo referte gradum! legat aetas ista superstes,
Condignasque Deo discat persolvere grates,
Cujus magna malis subvenit gratia tantis,
Disciplina Rodam dum sacra reducitur exul.

Doch onbestendig is wat menschlijk is en aardsch.
Het grootste ziet men soms door luttele oorzaak [vallen . . .
Hoe durft gij, ranke kiel, op strakke zeilen brallen?
Met ongemeten kracht verspert u straks orkaan
En woeste wervelwind de thans nog gladde baan,
Aanvaardt den strijd met u, en zweept u heen en [weder,
Verheft u op der golven rug en ploft u neder
Bij ziedend golfgebruis en gierend stormgeraas.
Weêrstaat uw stoere kracht ook lang 't geweld — [helaas,
Een smalle spleet in 't eerst . . . de golven gaan [verwinnen,
Slaan uw gebinte weg en stroomen bruisend binnen.
Zoo, Roda, leedt ook gij in sombren oorlogstijd,
Toen Brabants hertog en de Geldersman om strijd
Met bloedig zwaard, en haat in 't hart, elkaar be- [sprongen
En woedend naar 't bezit van 't trouwe Limburg [dongen.
Een breuk in uwe tucht werd weldra u tot ramp:
Uw oude kracht bezweek in d'ongelijken kamp,
En wie aan 't Friesche strand en aan de noordzee- [boorden
Tot uw gebied en uwe rechtspraak eens behoorden,
Zij scheurden zich van u en uwen regel los.
o Moederlijk Rolduc! gij eens hun aller trots,
Waar is uw schoonheid nu? Verwelkt, verflenst, [vervlogen.
Ach, tranen wellen op in mijn gezwollen oogen!
Zoo stroom, o tranenvloed, toch vruchteloos gestuit,
En wisch dien sombren dag in ons geschiedboek uit!
Doch neen, houd in! Laat ons geslacht en die na- [dezen
Dat blad vol heilloosheên tot hunne leering lezen,
Om God te danken, die genâ na boete geeft,
Nu, Roda, de oude tucht weêr in uw schoot herleeft.

Terugblik op de Abdij Cloosternade en hare Inrichting gedurende de Middeleeuwen.

IN een kort overzicht hebben wij het leven en de daden der abten, die gedurende de middeleeuwen de abdij bestuurden, den lezer voor oogen gesteld. Wij hebben geen melding gemaakt van hen, wier namen in een dooden-register van het klooster van Sinnich opgeteekend staan, Guibaldus, Richardus, Renardus, Walramus, Goswinus, Anselmus, omdat deze namen in de oude registers der abdij niet voorkomen en niets van het leven dier abten bekend is.

Hoe gaarne zagen wij, na het lezen van dit overzicht, de oude abdij in een concreet beeld voor onzen geest opdoemen, de abdij met hare omgeving, zooals zij daar stond in de eeuwen harer glorie, haren machtigen invloed heinde en ver uitoefenend!

Een beeld van het gebouw en zijn omtrek, ook slechts in breede lijnen te ont-

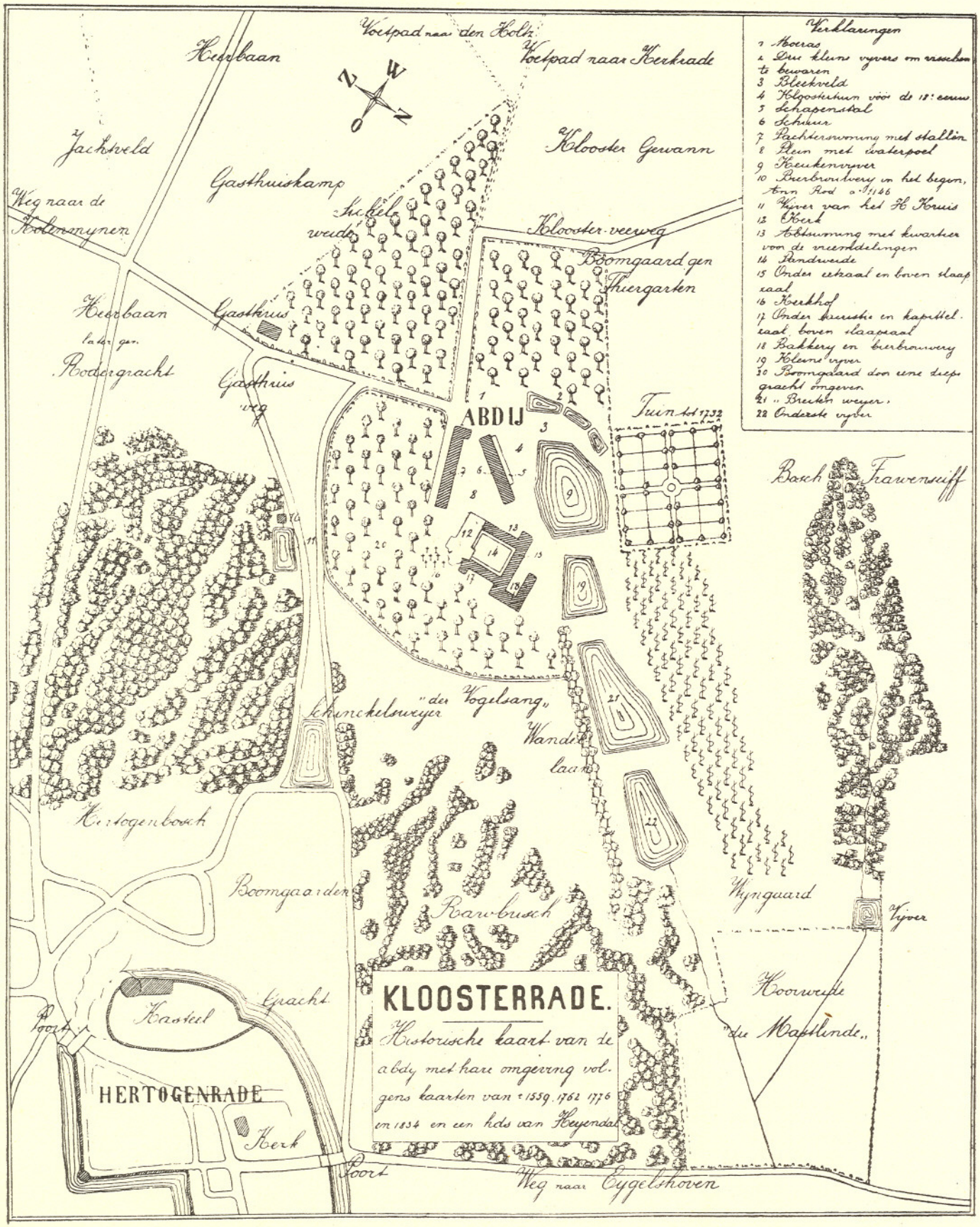
Verklaringen
1 Moeras
2 Drie kleine vyvers om visschen te bewaren
3 Bleekveld
4 Kloostertuin vóór de 18e eeuw
5 Schapenstal
6 Schuur
7 Pachterswoning met stallen
8 Plein met waterpoel
9 Keukenvyver
10 Bierbrouwery in het begin, Ann Rod a° 1146
11 Vyver van het H Kruis
12 Kerk
13 Abtswoning met kwartier voor de vreemdelingen
14 Pandweide
15 Onder eetzaal en boven slaapzaal
16 Kerkhof
17 Onder sacristie en kapittelzaal, boven slaapzaal
18 Bakkery en bierbrouwery
19 Kleine vyver
20 Boomgaard door eene diepe gracht omgeven
21 „ Breiten weyer,
22 Onderste vyver
Voetpad naar den Holtz
Voetpad naar Kerkrade
Heerbaan
Jachtveld
Gasthuiskamp
Weg naar de Kolenmynen
Sickelweide
Klooster Gewann
Klooster-veeweg
Boomgaard gen Thiergarten
Heerbaan later gen. Rodergracht
Gasthuis
Gasthuisweg
ABDIJ
Tuin tot 1732
Bosch Frawenseiff
Schinckelsweyer
„der Vogelsang„
Wandellaan
Hertogenbosch
Boomgaarden
Rawbusch
Wyngaard
Vyver
Hoorweide
„die Mastlinde„
Kasteel
Gracht
Poort
HERTOGENRADE
Kerk
Poort
Weg naar Eygelshoven
KLOOSTERRADE.
Historische kaart van de abdy met hare omgeving volgens kaarten van ± 1559. 1762 1776 en 1834 en een hds van Heyendal

werpen, is een moeilijke taak, daar wij, wonder en jammer genoeg! geen enkele afbeelding der abdij van vóor de negentiende eeuw kunnen ontdekken en geen andere bronnen en hulpmiddelen ons ten dienste staan dan eene algemeene kaart van 't land, door Jacobus van Deventer in 't jaar 1559 uitgegeven, en enkele karige aanwijzingen, schijnbaar verloren en langs den weg onachtzaam verstrooide maar voor ons doel zeer kostbare zaadkorrels, die wij bij het bestudeeren der jaarboeken en documenten nauwkeurig verzamelden, zoowel om de hierbij gegeven kaart te ontwerpen, als om een eenigszins trouw beeld der middeleeuwsche Augustijnerabdij te schetsen en den lezer ter aanschouwing aan te bieden.

Wij verplaatsen ons in de dertiende eeuw en begeven ons in de vlakte, aan den oostelijken voet van den heuvel, op wiens kruin de abdij zich stil en statig in de eenzaamheid der wouden verheft.

Wij slaan geen acht op den burg van Rode, die met zijn toren, zijne ringmuren en grachten achter ons ligt, beklimmen den grooten weg niet, die door de Rodergracht, nu een dichtbegroeide, diepe kloof, recht naar de parochie Kerkrade voert, maar volgen den zoom van «'s hertogs bosch» en slaan dan links den Gasthuisweg in, die langs de vijvers en het brouwhuis ons voert tot het gasthuis, op de zuidelijke helling van het bergvlak gebouwd. Daar worden niet alleen de vreemdelingen geherbergd, maar ook zieken, bijzonder zij, die de pelgrimsreize naar 't heilig land of den kruistocht niet konden voortzetten, worden er met de grootste liefde verpleegd en verzorgd door de ziekenbroeders der abdij; ook zij, die door de destijds gebruikelijke aderlating verzwakt (minuti) of om andere oorzaken ziek waren, wachten daar de herstelling af; allen worden onderhouden uit de aan het gasthuis verbonden inkomsten, een tiende der geheele opbrengst van het klooster; brood en bier en wijn zijn er in overvloed.(1) Langs het gasthuis voert recht naar de abdij de breede zijweg (2), waarvan de sporen nog duidelijk zichtbaar zijn in de Sichelweide; open en vrij schittert de zuidkant der kerk, met roode pannen gedekt, door de fruitboomen der frissche weilanden heen, die de geheele abdij ten zuiden en ten oosten omringen.

Op dezen weg, die toegang geeft tot de abdij, is het stil in het morgenuur; zwijgend en biddend gaat de geloovige, wanneer om half zes de zilveren tonen der kerkklok tot 's Heeren dienst roepen, ter bid- en boeteplaats. Bij het vorderen van den dag echter wordt het levendig op den kloosterweg; dan trekken zij henen, de pachters en pachtsters, en kruien hun zakken met rogge- of tarwemeel, of dragen hun manden vol veld- of tuinvruchten, kippen en kapoenen, of drijven voor zich uit blanke lammeren en ganzen, de tienden hunner kudde(3); dan voert de landman de zwaarbeladen oogstkar over den dreunenden grond en bergt de koren- en tarwegarven in de ruime tiendschuren; dan brengt de wijnbouwer na verren tocht den purperen oogst van het Aarthal ter kloosterpers; dan komt de visscher met zijn buit van de boorden van Maas en Roer of van de meren en poelen van de Eifel. Dan gaat ook de werkman heen en vraagt, van het rijke loon zeker, arbeid in klooster of pachthoeve: allen spoeden zich voort met blijde

(1) Annales Rodenses bl. 56.
(2) Notitia status, enz.
(3) Notitia status, enz.

haast, want onder den kromstaf is het goed leven.

Maar de abdij is niet alleen een middelpunt van beweging in landbouwzaken en van wat met handen- en kunstarbeid samenhangt, zij is dit in veel hoogere mate op geestelijk gebied.

Wat al priesters trekken er henen om raad en leering, en met hen hoevele ridders en edellieden, die troost zoeken voor hunne ziel! Doch meer nog dan de rijken kennen de armen den weg naar het klooster, en woedt krijg of hongersnood in Limburgs gouwen, dan trekt de ongelukkige bevolking in breede scharen naar het groote huis, waar zij troost en hulpe vindt naar lichaam en ziel.

Wij volgen de schreden der pelgrims, aanschouwen bij het naderen der gebouwen de steenen in pyramide-vorm opgetrokken torenspits, gaan de stallingen der hoeve voorbij en treden de kerk binnen door de zuidelijke deur, die voor de buitenwereld bestemd is; want waar nu de twee groote poorten toegang verleenen aan den westkant, zien wij niets dan den vlakken muur

Het is het uur van het koorgebed. In den middelbeuk der kerk bevinden zich de zusters, allen adellijke jonkvrouwen, gehuld in zwarte subtiel (koorkleed) en zwarte kaper(1), de Conversen in hun streng kerkelijke kleeding, met grijzen mantel en zwarte kap(2) en, op het hooge koor, vóór de zware lessenaars en lijvige koorboeken, de gebaarde Kanunniken in hun zwarten tabberd, het sneeuwwit scapulier — een strook van zacht linnen, overblijfsel der albe — over de borst en naar beneden hangend onder den linker arm, daarboven het witte koorhemd, het roccètto, dan op den linkerarm den zwarten pelsmantel (dien zij buiten het koor om de schouders dragen als een camail) en op het hoofd het vierkantig barret(1). In de Aachener Kroniek beschrijft Joannes Noppius bl. 151 de kleederdracht onzer kanunnikken als volgt:

die Conventualen tragen alle über ihre lange schwartze casacken ein schneeweiß meyel oder scapulir von zartem leinwaht etwan einer handbreit/ onder dem arm beysamen gebonden/ und darüber mann sie zu chor gehen/ ein röckeleyn/ auf dem lincken arm ein schwartze/ der Praelat aber ein graume heff/ und in gemein alle die canonici viereckige mützen.

Een Augustijner-koorheer der abdij Cloosterrade.

(1) Annales Rodenses, manuscript.
(2) Hélyot.

(1) Ernst II 228.

Waarschijnlijk was in de dertiende eeuw de dracht strenger en eenvoudiger; in hoofdzaak echter kwam ze ook toen met de beschrijving van Noppius overeen. Het witte linnen, later wollen kleed, waarvan alleen het scapulier overbleef, was het onderscheidingshabijt van den Augustijner Kanunnik; de overige kleeding was verschillend in de verschillende landen; in de eerste eeuwen droegen de Augustijnen een linnen albe, zwarten mantel en het amuzium, hoofd- en schouderbedekking.

Een eereplaats neemt de abt in, dien men herkent aan zijn grauwen pelsmantel volgens den ooggetuige, Noppius. De abt! Hij immers is in het kleine gebied de vorst, aan wien allen gehoorzamen, maar de vader tevens, die het geestelijk en tijdelijk welzijn van de kloosterbewoners moet behartigen en juist den zwaksten der broeders de meeste liefde moet wijden. (Ernst. Handschrift.) Alle eerbewijzen worden hem gegeven. De kloosterbewoners — zoo luiden de constituties — konden hem niet ontmoeten, ja hem zelfs geen boek of ander voorwerp overhandigen, of zij moesten met het hoofd voor hem nijgen. Waren zij buiten het klooster gezeten en naderde hij, dan moesten zij opstaan en blijven staan, totdat hij voorbij was. In den refter moesten zij het hoofd voor hem ontblooten en in de kapittelzaal voor hem opstaan, buigen en mochten niet gaan zitten, vóordat hij zelf zat. Hij was het, die de broeders inkleedde, in wiens handen zij hunne geloften aflegden, die den stervenden het laatste oliesel toediende en hen begroef. Hij was de spil, waarom alles draaide, meer dan menig constitutionneel koning in zijn gebied, — maar hij moest ook in alles den kloosterregel volgen en het voorbeeld der kudde wezen.(1)

Wil de lezer de andere ambtbekleeders leeren kennen?

Wij vinden in de documenten der dertiende eeuw achter de namen der kloosterlingen, die als getuigen stukken onderteekenden, de volgende Titularissen: prior, supprior, cellarius, custos, cantor, frater hospitalis.

De prior stond den abt in alles ter zijde en was bij diens afwezigheid zijn plaatsvervanger. In onze abdij, zoo melden de Annalen uitdrukkelijk, stond hij aan het hoofd der school en had de leeraren «subdocentes» onder zijn gezag. Op zijne beurt werd hij bijgestaan en en vervangen door den supprior; deze zal waarschijnlijk ook het ambt van procurator — die niet genoemd wordt in de oorkonden — uitgeoefend hebben. De procurator was belast met de zorg voor de huishoudelijke aangelegenheden, met den aankoop en het bestuur der kloosterbezittingen.

De cellarius had de zorg over keuken, kelder, brouwerij, vleesch- en vischspijzen. Waarschijnlijk werd hij uit het getal der conversen en niet uit de eigelijke kanunniken gekozen.

De bijzondere ambtsbezigheden van den custos (koster), den cantor (voorzanger) den frater hospitalis of infirmarius (ziekenwaarder) zijn door den naam voldoende aangeduid. In de meeste kloosters komen nog voor de portarius (portier) de librarius, aan wien de boekerij, en de vestiarius, aan wien de zorg voor de kleeding der bewoners toevertrouwd was.

Wij verlaten de kerk door de deur, die aan de noordzijde tot het binnenklooster voert. Opmerkenswaardig is

(1) Dr. J. G. R. Acquoy.

het, dat terwijl in bijna alle kloosters het convent zijne huizing ten zuiden der kerk heeft, deze hier ten noorden ligt. Deze afwijking is te verklaren uit de omstandigheid, dat de groote bron, zich aan den noordkant van onze abdij bevindt.

Zooals tegenwoordig nog het geval is, komen wij uit de kerk onmiddellijk in de kruisgangen, destijds open zuilengaanderijen, wier trans den kleinen vierkanten pandhof omsluit; deze pandhof (of liever de kleine groene weide pratulum) was in de middeleeuwen de helft kleiner dan nu, daar de oostelijke vleugel der gebouwen slechts tot aan het transept der kerk reikte.

Een overblijfsel van dien vleugel is in de muren van den grooten regenput — de voormalige kelders — te zien. Ook bewijzen de resten der fundeeringen, die wij nagespoord hebben, dat de westelijke en noordelijke gangen meer binnenwaarts den pandhof lagen.

Wij kunnen ons een begrip vormen van den rijkdom en de afwisseling van de, waarschijnlijk door abt Erpo gebouwde zuilengang, indien wij de heerlijke kapiteelen en voetstukken beschouwen, die, in 1870 gevonden, nu de nieuw gebouwde wandelgang ten oosten van de kerk versieren.

In de kruisgangen heerscht eene eeuwige, ononderbroken stilte. Zwijgend en in gebed verzonken, wandelt de kloosterling door de eenzame gaanderij en denkt aan zijne eeuwige bestemming en aan het lot zijner afgestorven medebroeders; immers, werden de abten in de kerk en de overige huisgenooten, conversen en leekebroeders, op het ten zuiden der kerk, vlak bij het koor gelegen kerkhof ter aarde besteld, de kloosterheeren vonden in de kruisgangen hun laatste rustplaats.

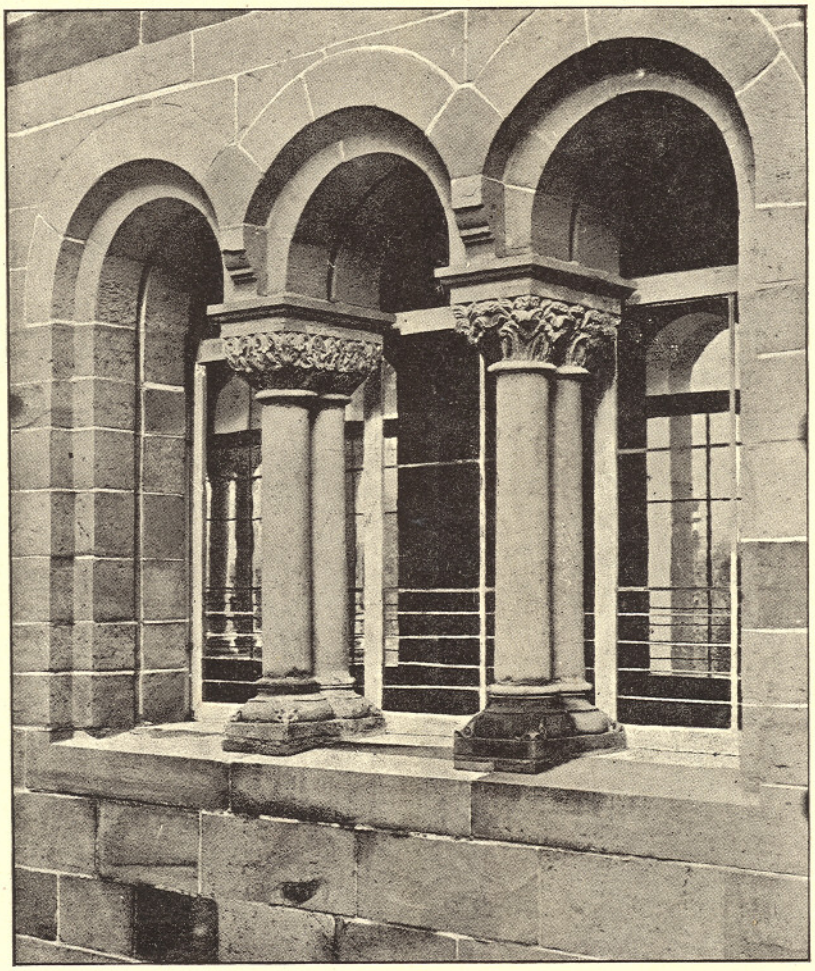

Uit de Romaansche kruisgang.

Rondom de kruisgangen zien wij de eigenlijke kloosterwoning met hare «huizen» domus abbatialis, domus capituli en hare zalen, met name de eetzaal of refter, de kleederenzaal (vestiarium), de ziekenzaal en andere, zoodat het heele convent in den gangentrans, waarin alle deuren uitkomen, het gemeenschappelijk verkeer vindt.

Ten westen, waar ook nu de hoofdingang en de spreekkamers zijn, ligt het abbatiale huis met de gastenkamers; dit vormt, zooals in alle abdijen, het schoonste en rijkste van de gebouwen.

Ten noorden vinden wij de keuken met eetzaal en kleederenzaal, terwijl wij de studentenvertrekken in den oostelijken vleugel moeten zoeken; boven beide vleugels was de slaapzaal met de cellen van kloosterlingen en scholieren.

Daár ook, ten oosten, ligt aangrenzend aan sacristie en kerk, het kapittelhuis.(1) Dit laatste is voor den kleinen staat de vergaderzaal, de zaal der wetgevende macht en gerechtshof tevens. Daar heeft de keuze plaats van abt en prior; daar wordt over het al of niet

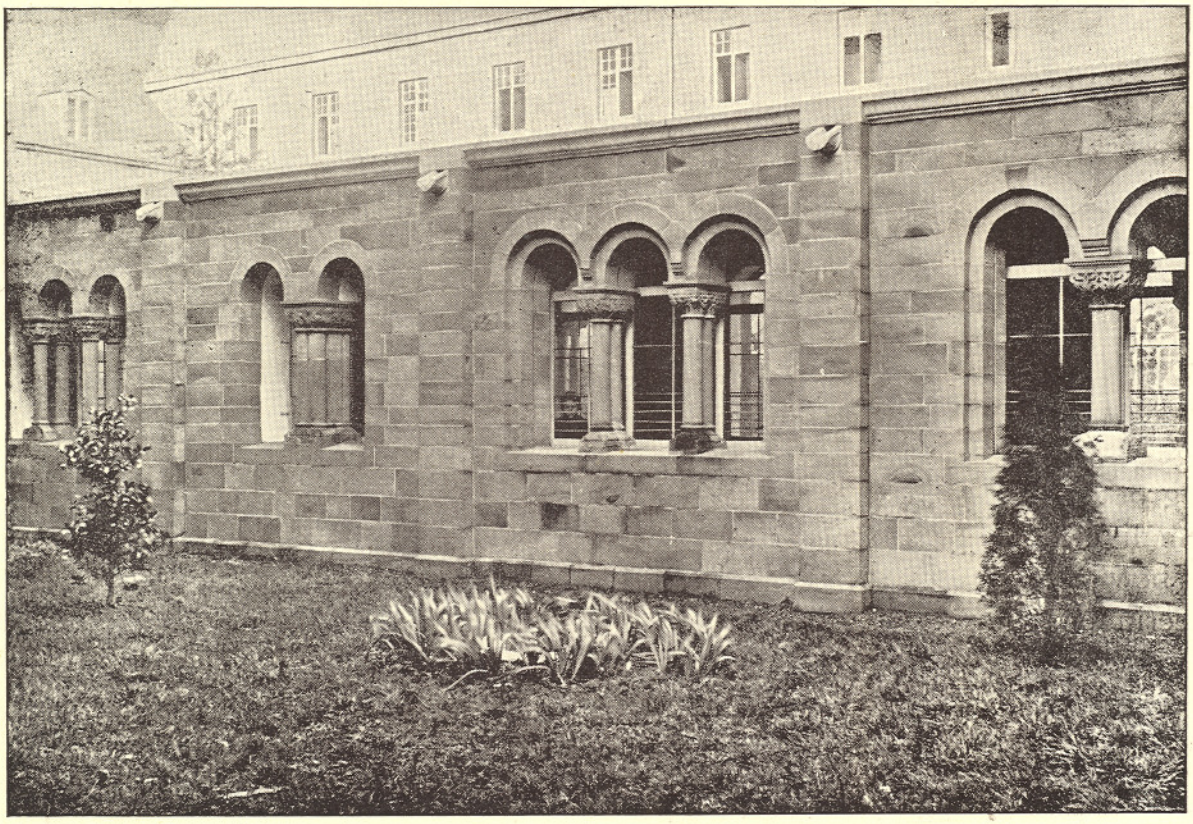

Uit de Romaansche kruisgang.

aannemen der novicen beraadslaagd en het hooge burgerrecht gegeven of geweigerd. Daar vergadert eens in de week, des Vrijdags na de priem, het convent en wordt alles besproken, wat tot instandhouding der tucht en verbetering der ingeslopen misbruiken noodzakelijk of nuttig is, daar ook worden de fouten beleden, beoordeeld en gestraft.

Verlaten wij het binnenklooster door de oostelijke deur, dan zal het ons vreemd en opvallend zijn niet de open speelplaats met de uitgestrekte tuinen voor ons te zien, maar een groenen boomgaard, die den heelen omtrek tot aan het gebouw inneemt; de tuinen liggen aan den westkant der vijvers tegenover de keuken, terwijl langs den middelvijver en verder noordwaarts de geheele helling met wijnstokken be-

(1) Notitia status etc.

plant is.(1) Aan de oostzijde der vijvers, waar nu de heerlijke eikenlaan langs het met wandelwegen doorsneden «bosquet» loopt, strekt zich langs den zoom van den wilden «raubusch» de esschenlaan uit, wandelplaats der kloosterheeren «ambulatio dominorum» genoemd.(2)

De deur aan de noordzijde komt uit op de binnenplaats, waar zich nu de brouwerij en overige oeconomie bijgebouwen bevinden; het wil ons toeschijnen, dat daar, in de twaalfde eeuw (1141), het «afzonderlijk huis» der zusters stond, en dat, na het vertrek der zusters naar Scarnen, deze vleugel van het gebouw tot verblijf der conversen ingericht werd. De stallingen, schuren, en verdere inrichtingen bijv. smederij, timmerhuis, waarin de conversen hun werk verrichten, vinden wij in de gebouwen, die zich ten westen vóor de abbatiale woning uitstrekken. Op de kaart van 1559 zien wij ook den «Thiergarten» septum ferarum geheeten; misschien wordt hierdoor een wildpark bedoeld, zooals dat bij meerdere abdijen bestond.

Een afzonderlijk hoofdstuk zij gewijd aan de school van Rolduc.

De School van Rolduc.

DAT van de eerste jaren af aan het godshuis eene school verbonden was, blijkt uit het feit dat in 1122 het houten kloostergebouw door de baldadigheid van twee leerlingen in vlammen opging. Zoo verregaande kwaadwilligheid was zeker niet aanmoedigend voor de pas begonnen kloosterschool. Maar de beproeving zou tot rijken zegen gedijen, tot zegen voor de verste geslachten in den loop van vele eeuwen.

In eene oorkonde van 1147 lezen wij, dat aan de abdij zes bunder land gegeven werden, opdat een knaap er het onderwijs zou genieten.

Een tweede aanteekening over het onderwijs vinden wij bij het jaar 1381.

De kroniekschrijver verhaalt ons, dat te Rolduc de knapen op tienjarigen leeftijd — elders dikwijls op zevenjarigen — in den geestelijken stand opgenomen werden, en schrijft verder: «ook destijds werden in dit klooster de schoone letteren onderwezen, zooals dit van den beginne af steeds hier gebruikelijk was. De bestuurder der school was de prior des kloosters, die onder zich de paedagogen had. De abdij had vaste inkomsten voor den bestuurder en de onderwijzers.»(1)

Zoo dagteekent onze school van de eerste jaren der twaalfde eeuw en zal haar niemand de eer betwisten de oudste school in ons vaderland te zijn; immers met slechts weinige jaren onderbreking duurt ze tot op den dag van heden voort en zoo kan weldra de school van Rolduc haar achtste eeuwfeest vieren. Acht eeuwen! Welk eene tijdruimte!

Maar ook welk een verschil tusschen nu en toen!

Wat een verrassing zou het zijn voor den student onzer dagen, het troetel-

(1) Notitia status etc. (2) Ibidem.

(1) Annales Rodenses bl. 92.

kind onzer eeuw, voor wien geen kosten worden gespaard om hem alle hulpmiddelen ter ontwikkeling en kennis te verschaffen, indien hij zich eensklaps, als bij tooverslag, in de school der twaalfde eeuw verplaatst zag!

Geen heerlijk gesticht, met breede en koele gangen, ruime leer-, speel- en slaapzalen, maar het strenge en niet ruim gebouwde kloosterhuis, in hetwelk aan ieder inwoner de plaats karig toegemeten is. Geen groote open speelplaats, geen lommerrijk bosschage in de heete zomerdagen, waar, in de bonte kleurenmengeling der afwisselende kleederdracht, onder ernstig en nauwgezet weliswaar, maar steeds liefdevol toezicht der prefecten en leeraren, zich vrij en vroolijk de schaar der jongelingen beweegt; maar de enge binnenhof, waar in ernstig, eenkleurig en eenvormig habijt, onder de hoede der strenge custodes, de kloosterleerlingen het langdurige silentium soms door het spel, gewoonlijk slechts door de Latijnsche conversatie onderbreken.

Geen ruime en hooge leerzalen met makkelijke zitplaatsen en lessenaars, en tal van boeken, en borden, en wandkaarten, en al het comfortabele van het hedendaagsch onderwijs, — maar enge en lage vertrekken, waarin rondom langs de wanden de scholieren op hun houten stoeltjes zitten, en, zonder andere lessenaars dan hun knieën, nu eens met den Abacus (het rekentafeltje) de sommen uitwerken, dan op hun wastafel de dictee van den magister griffen, meestal aanhoudend memoriseeren, om zich tekst en verklaring in het geheugen te prenten.

En onder welke tucht!

't Is waar, het waren wel de zonen der Saksen niet, van welke de dichter van Dreizehnlinden zegt:

Auf den braunen Eichenbänken
Sass die Brut der Sachsenrecken/
Junge Bären; Riesenarbeit
War 's sie bildend zu belecken/

maar zoowel de kloosterscholieren als de jonkers der buitenschool vormden toch in dien tijd van ruw oorlogsvermaak en ridderlijke tornooien een veld, waar de teedere bloem der wetenschap moeielijk tierde, hoe rijk ook de bodem van nature was!

Traun/ da gab es viel zu rupfen/
Viel zu zähmen/ und zu zanken/
Viel zu zerren und zu zupfen
An den ungezognen Ranken!

Wat zou daar het modern wetboek van strafrecht onzer tegenwoordige kostscholen geholpen hebben: het verlies van goede punten, een vaderlijke vermaning, een uur arrest in de strafzaal, of zelfs een «compareat» op de geduchte vergaderzaal der gestrenge Heeren?

Zeker ook de magister der middeleeuwen voedde met priesterlijk vaderhart de jeugd op, en Walafridus Strabo bewonderde het geduld en de bereidvaardigheid van Dominicus Tatto, zijn leermeester; hij voelde zich aangetrokken, zoo schrijft hij, door den stillen vrede, die in zijn trekken lag en die op de gistende hoofden en ontstuimige harten als een tooverkracht uitoefende, en allen storm bedaarde; maar toch bij de meeste scholieren, — zoo leeren het ons de middeleeuwsche traditiën, — moest de roede tucht en orde handhaven, de roede voor den drentelaar in den vroegen morgen reeds, als hij ter vigilie geroepen werd: de roede voor den speelschen en onoplettenden leerling in de klassen, de roede voor den te uitgelaten en aan strenge

kloosterdiscipline moeilijk te gewennen oblaat, de roede ook voor den jonker, voor den toekomstigen ridder, en graaf, en hertog; en waren de misstappen van erger aard, het verschijnen in het kapittel, waar op het vreeselijk woord van den prior: «exuimini!» «'t habijt uit!» een flinke tuchtiging volgde.

Bij zulk een aanblik zou het weekelijk studentje onzer tijden al heel verbaasd opzien, — en zijn lot gelukkig prijzen!

Maar andere tijden, andere zeden! En toen niet minder dan nu vormde de school flinke karakters en flinke koppen, en met Weber roepen wij onzen voorgangers toe:

Preis den braven schwarzen Mönchen/
Preis den mackren Kuttenträgern/
Alles menschlich schönen Wissens
Frommen Hütern/ treuen Pflegern!

En welke vakken studeerde men dan in de Rolducsche abdijschool?

Men weet, dat het voorbereidend onderwijs in de middeleeuwen de zeven vrije kunsten omvatte: de Grammatica, Rhetorica, Dialectica, die het Trivium, — de Musica, Arithmetica, Geometria en Astronomia, die het Quadrivium vormden; dat waren, volgens Alcuinus, de wegen, die de leerling bewandelen moest, voordat hij zich aan de studie der «heilige bladzijden» (de H. Schrift) kon wijden.

Een kostbaar overblijfsel onzer middeleeuwsche bibliotheek, een catalogus, omstreeks het jaar 1230 opgemaakt, geeft ons licht over de studiën onzer school.

Een klooster zonder «libry» was, zoo gold het in die tijden, een wapenkamer zonder zwaard of schild.

Kunnen, in de middeleeuwen althans, de boekerijen als maatstaf dienen van de intellectueele ontwikkeling der bezitters, dan mogen wij besluiten dat de abdij zich in hoogen wetenschappelijken bloei verheugde.

Honderd veertig nummers vormden de «libri theologici Rodensis Ecclesiae,» en zes en tachtig de «libri artium liberalium et philosophorum et auctorum et poetarum»: een onwaardeerbare schat in die tijden!

Wij beperken ons tot de laatste, die op de jongelingsschool betrekking hebben.

De studie van het trivium begon met de grammatica, die men in de middeleeuwen de «portierster» noemde van alle andere wetenschappen, die «de tong zuivert en zonder welke niemand waardig is in Gods kerk eenigszins bevoordeeld te worden». Zij was de vorstin der wetenschappen en als zoodanig was zij reeds afgebeeld op een schilderstuk aan het Hof van Karel den Groote: stralend in purperen koningsmantel, het hoofd omkranst met een rijk beparelde diadeem, troont zij onder den boom der kennis, gewapend — met een mes om de taalfouten uit te schrappen.

Het doel der grammatica, zegt Rabanus Maurus, is het uitleggen der dichters en het leeren van juist spreken en schrijven.

Als handboeken voor de eigenlijke gramatica waren o. a. Donatus viermaal, en Priscianus tienmaal vertegenwoordigd; van de schrijvers waren er in verschillende exemplaren: Vergilius, Ovidius, Horatius, Lucanus, Cicero, Sallustius, Seneca, Statius, Persius, Prudentius.

Het vervaardigen van Latijnsche verzen was een hoofdbezigheid in de middeleeuwsche school.

Waren de leerlingen genoegzaam in

de spraakleer en metrica, soms na veel moeite en veel jaren, gevorderd en hadden zij in een examen blijken van aanleg gegeven, dan gingen ze over tot de rhetorica, waar zij met de theorie der welsprekendheid het latijnsch prozaopstel leerden. Te Rolduc gebruikten zij: o. a. Cicero's prima Rhetorica, de Oratore, Manuale Alcuini en Orationum liber.

Na de Rhetorica leerden zij de elementen der philosophie in de dialectica en oefenden zich in het houden van redetwisten. Zij gebruikten als handboeken o. a. een bloemlezing uit Aristoteles door Boëtius, en de sententiae van Hugo en Petrus Lombardus.

Wat nu de vier vakken van het Quadrivium betreft, het is duidelijk dat de studie der wiskundige vakken, vergeleken bij die studie in onze dagen, al heel elementair te noemen is. Zij diende trouwens hoofdzakelijk tot onderwijs der clerici in de kerkelijke tijdrekening. Ook de musica had tot hoofddoel den jongeling tot den kerkzang voor te bereiden.

Dat ook in onze school de studie van natuurkunde, landbouw en geschiedenis niet onbeoefend bleef, bewijzen de boeken over deze vakken in den catalogus opgeteekend.

Een uitweiding over het hoogst belangrijke der hier volgende boekenlijst ligt thans niet in ons bestek.

Hij sunt libri theoloici Rodensis ecclesie.

Wij geven den tekst volgens het oorspronkelijke document en verbeteren enkel zinstorende fouten.

Liber Augustini de trinitate xv cum aliis libris in uno uolumine.
Tractatus eius supra iij quinquagenas psalterij. cum alijs opusculis eius.
Sermones eius lxiij. super iij ewangelistas Matheum Lucam Johannem.
Item super Johannem.
Super Genesim ad litteram. et supra genesym contra manicheos, et contra Achademicos in uno uolumine.
Liber de ciuitate dei.
Contra faustum manicheum.
De pastoribus.
De ouibus.
De cura mortuorum.
De doctrina christiana libri quatuor in uno uolumine.
Contra epistolam Parmeniani donatiste.
De natura et gratia.
De libero Arbitrio et contra Donatistas et psalterium eius in uno uolumine.
Item de natura et gratia et quedam alia excerpta.
Libri xiij confessionum eius.
Gregorius super Ezechielem et haimo super Apokalipsin in uno uolumine.
Dialogus Gregorij et Dialogus Basilij et Johannis in uno uolumine.
Moralia Gregorij supra iob.
Rubertus super Johannem.
Beda de tabernaclo et de temporibus.
Libri numeri, Judicum, Job, cum glosis in uno uolumine.
Quatuor ewangelie cum glosis.
Libri leuiticus. Judicum. et alii in uno uolumine quos dedit magister bertolphus xanctensis.
Jheronimus super vi prophetas.
Item dupliciter super xii minores prophetas.
Rabanus super librum machabeorum.
Idem super librum regum.
Magnus epistolarius iheronimi.
Item epistolarius eius.
Cassiodorus in secundam quinquagenam.
Beda in ecclesiastem et Jheronimus in ecclesiastem et cantica canticorum beda in parabolas et alia.
Augustinus de catezizandis rudibus, beda super Ezdram.
Claudianus de anima.
Jheronimus in Danielem.
Exameron Ambrosij.
Pastoralis Gregorii.
Daniel glosatus.

Duplices glose in Paulum.
Glose super psalterium.
Ambrosius de sacramentis.
Epistole Cipriani et Ambrosii in uno uolumine.
Gratiani duo et alius liber in Gratianum.
Gemma anime.
Johannes Scotus super ierarchiam dionisij
Candela gerlandi.
Scolastica historia.
Glose super Matheum.
Pauli plures cum glosis marginalibus.
Glose super primam partem Mathei et super totum iohannem.
Anselmus cur deus homo.
Haymo super Jeremiam succincte.
Orationes Anselmi.
Lucas glosatus.
Omelie sancti Cesarij ad monachos et uita seruatij in uno uolumine.
Ysidorus ethimologiarum.
Ecclesiastica historia.
Item Paulus glosatus.
Expositio in Ysaiam, beda in Marcum et canonicas epistolas et actus apostolorum in uno uolumine.
Rubertus in osee prophetam et alios quosdam.
Expositio Apokalipsis.
Efitius in leuiticum.
Excerpta quedam canonum et legum.
Origenes in exodum.
Duo penitentiales.
Psalterium glosatum.
Boetius de sancta trinitate cum expositione et aliis quibusdam expositionibus.
Genesis et exodus cum glosis marginalibus.
Epistole Fulberti episcopi.
Anselmus cur deus homo.
Liber temporum.
Ysidorus de cleris et summo bono.
Monologion Anselmi de libero Arbitrio et opus abbatis de clara ualle in uno uolumine.
Item commentarium eius in cantica canticorum.
Passio ignatij et liber Syxti qui dicitur anulus.
Excerpta canonum.
Hincmarus ad karolum regem.
Item hincmarus de trinitate et aliis capitulis.
Iuo carnotensis de sacramentis et Anselmus de libero arbitrio, in uno uolumine.
Origenes in cantica canticorum.
Bernardus in cantica canticorum.
Sententie magistri hugonis et sententie magistri Petri.
Epistole canonicae et Apokalipsis cum glosis.
De naturis rerum et sententiis Astrolabij.
Cantica canticorum et epistole canonicae, cum glosis.
Johannes cum glosis.
Glose super Matheum.
Secundarie glose in quatuor ewangelistas.
Conpotus Rabanj.
Beda de temporibus.
Manualis Alcwini.
Ysidorus contra iudeos.
De questionibus in libro regum et beda in ezdram.
Ysaias glosatus.
Apokalipsis glosata.
Excerpta canonum.
Commentarium Ruberti pubblici montis.
Apokalipsis glosata.
Enchiridion Augustini.
Glose super Genesim.
Glose super titulos psalmorum.
Paulus cum glosis.
Explanatio VI. dierum.
Berengerus de sacramentis.
Cantica canticorum et apokalipsis.
Anselmus de libero arbitrio et originali peccato.
Genesis glosata ab eo loco Vende mihi primogeniam.
Job cum glosis.
Registrum Gregorii.
Smaragdus.
Passio catherine.
Vita Martini cum aliis vitis et passionibus sanctorum.
Vita Gregorij.
Passionalis Apostolorum.
Vita seruatii duplex.
Vita Nycholai.
Vita Goaris et Egidij in uno uolumine.
Vita sancti Adelberti.
Omelie Johannis crisostomi.
Flores Augustini Ambrosij Jeronimi.
Item Jeronimus in ysayam.
Job glosatus.
Aurora Petri.
Summa magistri bertolphi.
Amalarius et Rubertus de offitijs in uno uolumine.
Opus domini Ruberti in canticum canticorum in persona beate beate uirginis.
Epistole Pauli omnes cum glosis et secundarie glose in paulum.
Egesippus de excidio iherosolimorum et Orosius in historiam Romanorum in uno uolumine.
Beda in anglicam historiam.
Historia brittonum.
Historia Langobardorum et Persarum in uno uolumine.
Passionalis maior et minor.
Orationum liber.
Musica Widonis et Johannis in uno uolumine.
Musica bern.
Consuetudines.

Musica Odonis.
Solinus.
Quidam sermones cum collationibus patrum in uno uolumine.
Liber sermonum et item liber sermonum.

HIJ SUNT LIBRI ARTIUM LIBERALIUM ET PHILOSOPHORUM ET AUCTORUM ET POETARUM.

Editio boetij in chategorias Aristotelis.
Tres lucani et glose in eum.
Duo Salustij et glose.
Ouidius metamorphoses et epistolarum duo et Tristium et de Ponto et Ouidius in ybim et glose eius.
Thodolus cum glosis.
Sedulius et Theodolus in uno uolumine.
Quatuor Statij Achilleides et glose.
Tullius de Amititia.
Prudentius psicomachie.
Eneida. et Georgica Virgilij.
Tres poetie horatij.
Expositio Remigii super donatum.
Donatus magnus et Donatus maior cum diuersis glosis.
Super boetium glose.
Timeus platonis.
Glose super Priscianum constructionum et super Priscianum magnum.
Item Tullius de Amititia.
Fabule poetarum cum expositionibus.
Prima Rethorica et glose in eam.
Regule Arithmetice et Geometrie.
Glose super ysagogas porphirij et super topica boetii in uno uolumine.
Glose super ysagogas porphirij et super praedicamenta Aristotelis et super peri erminias et super boetium de cathegoricis et ypoteticis sillogismis et super topica in uno uolumine.
Commentarium boetij super cathegorias Aristotelis.
Priscianus de xij versibus Virgilii et glose super primam Rethoricam.
Prosper.
Glose super Macrobium et Platonem.
Ortographia metrice composita et lectoria ars Americi in uno uolumine.
Glose super Oratium.
Tullius super Rethoricam.
Glose super Arithmeticam et boetium de musica.
Item Donatus.
Solinus.
Glose super Priscianum magnum.
Glose super boetium de consolatione philosophie.
Excerpta grammatice et sententiarum Oratii.
Tullij Ciceronis thimeus.
Item Salustius.
Duo persij cum glosis.
Glose super Priscianum constructionum.
Epistole Senece ad Lucilium et de clementia ad Neronem.
Conpotus helperici.
Priscianus constructionum.
Glose Prudentii psicomachie.
Glose statij thebaidis.
Item Glose super boetium.
Item tullius de Amititia.
Boetius de consolatione philosophie.
Seneca Novato.
Item Priscianus constructionum.
Epistole Cyceronis.
Breuiarium arithmetice.
Ysagoge porphyrij in cathegorias aristotelis.
Glose in Priscianum constructionum.
Liber peri erminias.
Glose super Macrobium et Ouidium magnum.
Thimeus Critias hermocrates.
Plato glosatus.
Liber Ygini de astronomia.
Timeus platonis.
Liber ysagogarum porphyrij.
Emelianus de preceptis rei rustice.
Libellus herimanni de compositione astrolabii.
Porphyrius peri erminias.
Topica.
Cathegorie.
Glose de orthographia.
Micrologus in musica.
Glose super lucanum.
Item glose in lucanum.
Regule dictaminum.
Ars prisciani cesariensis.
Liber bestiarum.
Glose super boetium de diuisionibus et glose in priscianum constructionum.
Glose super Tullium de Amititia.
De generibus herbarum.
Salustius.
Herimannus de astrolabio.
Expositio menbrorum.
Horatius cum suis libris.
Boetius in Arithmeticam.
Philippica tullii.
Item Epistole Senece ad lucilium.
Ysagoge iohannitij.
Item genera herbarum.
Duo libri gradiui Constantini.
Item constantinus.

Zoo gingen dan te Rolduc, van zijn eerste bestaan af, hand aan hand gods-

dienstzin en liefde tot de wetenschap, en is de abdij een sprekend bewijs van waarheid van het onbevooroordeelde woord van den protestantschen geschiedschrijver Moll:

«Was het de Kerk geweest, die de natie had opgekweekt tot dien trap van wijsheid, waarop zij hare behoefte aan verdere ontwikkeling eerst recht kon beseffen, tot eere van dezelfde kerk mag gezegd worden, dat zij het ook geweest is, die het hare er toe bijgedragen heeft om in die behoefte te voorzien. Van haar, inzonderheid, gingen de belangrijke inrichtingen voor onderwijs uit en hare bevoorrechte leden, geestelijken en religieuzen, leverden tot in de zestiende eeuw het grootste en niet het minst bruikbare contingent van leeraren aan alle scholen.»

In de eerste eeuwen van haar bestaan was de abdij een heiligdom van godsvrucht en wetenschap. Hoe verder zij haren zegenrijken werkkring uitbreidde, des te meer groeiden hare bezittingen en inkomsten aan, zoowel in den omtrek als in meer afgelegen streken.

Uitbreiding der Abdij op geestelijk en stoffelijk Gebied.

De Mannenkloosters.

BINNEN de kloostermuren bleef de invloed der abdij niet beperkt. In het geschiedkundig overzicht zagen wij, hoe Cloosterrade een centrum werd, waaruit stralen van geloof en wetenschap zich naar alle kanten verspreidden.

Het eerste Augustijnerklooster, dat zijn bestaan aan Cloosterrade te danken had, was het klooster van Bern bij Heusden.

Van denzelfden tijd, de twaalfde eeuw, moet ook de stichting dagteekenen van het klooster van Ludingakerke in Friesland en van de kloosters van Haske, Aningen en Bergum, over welke wij vroeger gesproken hebben. Bijzonderheden over deze stichtingen vindt men bij dr. J. G. R. Acquoy, «Het klooster van Windesheim, derde deel,» en bij J. C. van Slee, «De kloostervereeniging van Windesheim». Beide schrijvers schijnen van hetgeen onze annalen berichten (zie bladzijde 87) geen kennis genomen te hebben. De oorsprong dezer kloosters ligt tamelijk in het duister. De geschiedschrijver Ernst (Histoire du Limbourg II. bl. 350) schrijft de stichting van Ludingakerke aan Reguliere kanunniken van Cloosterrade toe en vindt in deze stichting het recht van het gezag, dat het moederklooster gedurende drie eeuwen op de Friesche kloosters uitoefende. Op bladzijde 348 geeft hij in eene noot 't begin van den brief, waarin Abt Jan Berensberg zijne rechten handhaaft op de abdijen van Friesland, en zegt: «Voilà ce que nous avons pu copier de cette lettre qui se trouvait dans un régistre de cet Abbé, lorsqu' il fallut, a l'arrivée des armées républicaines, faire passer en Allemagne ce régistre avec les autres papiers des archives de Rol-

duc. Mais une partie y a péri, et de ce nombre était ce registre».

Over het uiteinde van Ludingakerke schrijft van Slee:

In 1515 werden de woorden bewaarheid van den blinden leekebroeder Simon, die in 't koehuis zittende had gesproken:

„o Lunekerck/ o Lunekerck/ wat sal dy overgaan? Siet die tyd sal komen dat dit scone cloester van Lunekerck ten gronde toe sal verdorven worden ende het sal aan een hair hanghen offet een cloester weder sal worden of niet."

Nadat «de zwarte hoop» het reeds eenmaal ten deele had in brand gestoken, en de Gelderschen en de Friezen er eenigen tijd in gelegerd waren geweest, werd het, na het vertrek van dezen, op nieuw overvallen en verbrand „met die kerck en al datter was/ ende sie hebbent bynae uitgeroedet totten grond ende hebbent thoemaal verdorven/ dat alto moertlicken scade is van alsulcken eerlicken cloester."

Een niet minder treurig lot trof, volgens Acquoy, de andere bovengenoemde kloosters.

De Parochiën.

HOE groot de invloed der abdij was gedurende de middeleeuwen, bewijst tevens het groot getal parochiën, die door de kanunniken van Cloosterrade bediend werden. Vele parochiën in de middeleeuwen hadden zich langzamerhand gevormd uit de huizen, die rondom de kapel van een kasteel of de pachthoeve van een heer of ridder gebouwd werden en bleven afhankelijk van den adellijken grondbezitter. De edelman gaf dan aan eene abdij (of andere kerkelijke inrichting) òf den eigendom òf het patronaatsrecht met de aan de kerk verbonden inkomsten tot onderhoud van den desservant, terwijl de abt voor de bediening der parochie zorgde. Zoo werd de pastorie van Kerkrade reeds in het jaar 1109 door graaf Adelbert van Saphenberg aan Ailbertus overgegeven. Vanaf het jaar 1140 werd deze parochie regelmatig door priesters uit de abdij bediend. In het stadje Herzogenrath was slechts eene kapel en deze was afhankelijk van de parochie Kerkrade; ook nadat in 1564 een kerk door de abdij, ondersteund door de bijdragen der inwoners, gebouwd was, bleef Herzogenrath eene filiaalkerk van Kerkrade.

De kerk van Goë of Gulken met de kapel van Bilstein behoorde aan een edelman, Henricus, en kwam in het bezit der abdij in 1145 bij gelegenheid dat de bezitter in de orde der Augustijnen trad.

Hertogin Jutta, echtgenoote van hertog Walram, schonk de kerk van Lommerson, in het jaar 1151.

De kerk van Spaubeek werd met twee pachthoeven, ieder van twaalf bunders, in 1148 aan de abdij ten geschenke gegeven, door Adeleïde, echtgenoote van Reinerus van Beek.

De kerk van Limburg was waarschijnlijk reeds in de twaalfde eeuw afhanke-

lijk van Cloosterrade. In 1178 vinden wij onder het beheer der Abdij de parochiën Baelen, Doveren en Afden; in 1250 Hersel; in 1237 Setterich, terwijl de datum waarop Eupen, Capelle, Welkenrade en Membach onder het beheer van den Abt kwamen, niet bekend is.

Ook oefende de Abdij het patronaatsrecht uit over de kerk van Nederwetten in Noord-Brabant.

De Vrouwenkloosters.

De door Cloosterrade opgerichte vrouwenkloosters waren, om niet te gewagen van het klooster, dat in 1126 bij den toren van Kerkrade gebouwd werd, de kloosters van Marienthal, Scarnen, Sinnich en Hoydonck.

De oude kerk van Kerkrade.

Adolf, graaf van Saphenberg, schonk aan Abt Borno in 1136 een onbebouwde en wilde landstreek aan de Aar, een diepe vallei, Hubach genaamd; daar zou voor de kanonikessen, die in Kerkrade hun verblijf hadden, een nieuw klooster met kerk, aan Gods Moeder gewijd, onder den naam van Marienthal gebouwd worden. De bouw dezer kerk, in 1137 begonnen, kwam, na groote en moeilijke aanvullingswerken in de diepte der vallei, tot stand in 1138, in welk jaar er op den 3den Kerstdag de eerste H. Mis werd opgedragen; toen vervolgens ten oosten van de kerk de zeer geschikte kloostergebouwen in 1140 voleind waren, werden 37 adellijke stiftsvrouwen door abt Johannes binnengevoerd. Rijke goederen werden Marienthal aangewezen, uit wier opbrengst het onderhoud der jonkvrouwen verzekerd werd; het bezit ervan bleef aan de Abdij.

Hoe innig de band was, welke die kloosters met de Abdij vereenigde, blijkt uit den eed, dien de overste bij hare inhuldiging aflegde. Hij luidde:

„Ich .... ehrwehlte und bestettigte frau Meisterin des Cloisters zu Marienthal gelobe und schwere hiemit zu Gott und seine liebe Heiligen/ das ich dem hochwurdigen herren .... Abten zu Closterrode und seine successoren als dieses Cloisters rechtmessige obrigkeit gehorsamb sein und bleiben will/ und diesen Cloister getreulig vorstehen/ alles gute beforderen und allen schaden so viel in mir ist verhuten und sonsten alles thun will durch die hulff Gottes/ was zum besten nutzen des Cloisters in geist- und zeitlichen gereichen mag. So hilfft mir Gott und seine liebe Heiligen."

Het klooster bleef met afwisselenden bloei en verval voortbestaan tot aan de Fransche Revolutie.

De oorsprong van het vrouwensticht te Scarnen, tegenwoordig Schaarn, 10 minuten ten z. w. van Heer bij Maastricht, is de volgende.

In het jaar 1145 schonk Adelbertus, een man uit adellijk geslacht, aan de kerk van Rolduc eene kapel bij Schaarn met eene pachthoeve rondom dit heiligdom gelegen; hij begiftigde de kapel met achttien bunders land, en droeg ze over aan de Abdij, onder voorwaarde, dat er door een der kloosterlingen de heilige Mis zou gelezen worden. Abt Erpo plaatste er de Zusters. Uit een oorkonde van Hendrik II, bisschop van Luik, dateerend van 't jaar 1151, blijkt, dat deze plaats niet gelukkig gekozen was; het klooster lag namelijk te dicht bij de poorten van Maastricht en was, bijzonder gedurende den nacht, blootgesteld aan al de onaangenaamheden van den kant van 't rondzwervend gepeupel, dat niet in de stad binnengelaten werd. Daarom werden de Zusters in het jaar 1151 overgebracht naar Sinnich. Toch bleef het sticht in Scharnen voortbestaan, daar, zooals ook te Rolduc, door adellijke jonkvrouwen bewoond, tot het jaar 1247; in dat jaar keurde Paus Innocentius IV de overbrenging aller Zusters uit Scharnen en uit de Abdij zelve naar Sinnich goed, en sedert dien tijd wordt er van beide vrouwenkloosters in de jaarboeken geen melding meer gemaakt.

Marienthal. Woning van den Prior.

De kapel van Schaarn bestond nog in het begin der 19de eeuw.

Het klooster Mariabron van Sinnich, bij Teuven, heeft zijn eerste ontstaan te danken aan een uitgestrekt landgoed met akkers, weilanden en bosch, dat Abt Erpo in 1141 kocht van Eppo van Ludesheim. In 1151 kocht hij daarbij een aangrenzend erfgoed, behoorend aan de kerk van St. Jacobus te Luik, dat nog de helft grooter was dan het eerste. Op dat erf bouwde hij in hetzelfde jaar een klooster, van hetwelk nog overblijfsels in de tegenwoordige gebouwen te herkennen zijn. Ook dat klooster, — zoo werd uitdrukkelijk bepaald, — bleef geheel en al onder het bestuur en beheer van het Kapittel der Abdij, zooals het uit de eedformule bij de inhuldiging blijkt. (Franquinet. Beredeneerde inventaris etc. bl. 177). Eene oorkonde van 1245 vermeldt, dat de goederen, welke de Abdij aan het klooster van Sinnich had toegewezen, hoofdzakelijk lagen in Sinnich, Nuedorp, Givelt, Bubarz, Berg, Remps, Bredelo, Beggendorp, Horin-

dorp, Hersele, Reindorp, Endelsdorp. Kort hierop bouwden de kanonikessen een nieuwe kerk; in het jaar 1254 verleende de Aartsbisschop van Keulen een aflaat van 40 dagen aan allen, die tot den bouw zouden bijdragen. De kerk werd gewijd, den 24 Juni 1297, door Thomas, bisschop van Salone.

Het sticht bestond alleen uit adellijke jonkvrouwen; zelfs moesten de postulanten een bepaald getal kwartieren van adeldom vereenigen, om opgenomen te kunnen worden. (Daris, XV p. 283.)

De tucht liet soms veel te wenschen over; de Abten van Rolduc maakten er een canonisch bezoek in de jaren 1407, 1508, 1622, 1626, 1629, 1640, 1671, 1689, 1707, 1773.

Een dezer bezoeken wordt ons op eigenaardige wijze beschreven in een oorkonde van num. 960, staats-archief te Luik.

Anno MVCLVIII anderen daechs nae synt Gillis dach/ und was vridach/ quam onse werdigier Abt Her Jan Worms end leesz sich invoeren off ontfangen in ons cloester.

He quam eyrst tzo den portzen in dae myr tzamen synre wardende waeren/ end men luyden die klocken; doe hoef die sengerse ain te Deum/ daer myt gynck die processie der kyrchen in vor den elter; hys der loff uis war/ sanck he begynnende Veni Ste Spiritus und sanck selff die collecte. Daernae gynck men in den Capittel/ waeren leysusteren ouch by/ ende dede ons eyn sermoen. Doe gyngen die susteren uis/ end die jaufferen deden in geloeffden.

Het klooster van Sinnich werd opgeheven bij de wet van 1 September 1796 en met de pachthoeve en 41 bunders land verkocht voor 960,000 franken (klinkende munt 25,000 fr.), den 17 Maart 1798.

Den oorsprong van het klooster van Hoydonck, nu in de gemeente Nuenen en parochie Nederwetten, vinden wij in 't jaar 1146, toen de kanunnik Leo, met verlof zijner oversten, naar Taxandria kwam en te Hoydonck een houten kerkje en kloosterwoning begon te bouwen; het kerkje werd in 1148 ter eere van O. L. Vrouw en van den heiligen Joannes Evangelist gewijd door Philippus, bisschop van Osnabrück. Na drie jaren keerde Leo in de abdij van Cloosterrade terug.

Een fragment van een oorkonde, aangegeven in Schutjes, Geschiedenis van het bisdom van 's Hertogenbosch, V bl. 157, luidt:

„In 't jaar ons heeren MIC ende XLVI es dat cloester van Hoedonck bij Eindhoven begonnen om te timmeren by einen Religieux van Sherloge-Rode geheyten Leo ende in 't jaer van XLVIII die capelle by den selven Leo gefondeert ende gewyt by den eermerdighen heere geheyten Philips van Hosenbreycken."

Foppens, de schrijver van de Historia Episc. Sylvaeduc., die de mededeelingen over Hoydonck van den annalist Heyendal zelf ontvangen had, en dus uit goede bron putte, beweert dat het klooster van Hoydonck vanaf het begin door Zusters bewoond is geweest. Tegen deze meening pleit, dat in een verkoopakte van 9 September 1242 zes Broeders als getuigen onderteekenen met het onderschrift: Conversi in Hoydonck. Toch was deze akte ook aan Heyendal niet onbekend. (Annales Rod. 84). De

zaak blijft dus twijfelachtig. In elk geval was het klooster van Hoydonck in 1244 een vrouwenklooster, zooals bewezen wordt uit de oorkonde van bisschop Bonifacius, die uitdrukkelijk van het slot der dominae gewaagt.

Was het klooster aanvankelijk niet rijk, bij verloop van tijd verkreeg het door de opneming van vele adellijke jonkvrouwen aanzienlijke bezittingen. In eene nota van den rentmeester des kloosters, mr. Jan van Goirle, van omtrent het jaar 1571, vindt men aangeteekend, dat het convent jaarlijks, na aftrek der noodige uitkeeringen, 300 mud rogge, 200 mud gerst en 1000 gulden introk aan cijnsen en pachten van molens, hoeven en landerijen.

De kloostertucht liet vaak veel te wenschen over, en de visitaties der Abten van Rolduc vermochten de kwaal niet te genezen.

Het klooster werd opgeheven onder het bestuur van de Abdisse Agnes van Pollaart in 1648, en van het eenmaal zoo vermaarde convent is niets meer te zien dan eenige kelders. (Schutjes V. 164.)

Wij eindigen den terugblik op de Abdij in de middeleeuwen met een woord over:

De tijdelijke Bezittingen der Abdij.

OFSCHOON de vrome priester Ailbertus als arme pelgrim geen rijkdom voor het nieuwe sticht meebracht, en ofschoon de eerste Abten en kloosterlingen zich alleen om Gods rijk en zijne gerechtigheid bekommerden, werden hun de goederen dezer wereld al heel spoedig in ruime mate toegedeeld.

Wij beperken ons bij de voornaamste bezittingen. Reeds vóor de wijding der crypta had graaf Adelbert van Saphenberg aan Ailbertus in de nabijheid van het klooster twee mansi, ieder van zestig morgen gegeven, terwijl de gravin Mathildis er nog een mansus bijvoegde. De bezittingen rondom de Abdij groeiden langzamerhand aan tot 500 morgen.

De pachthoeve van Crombach werd aan de Abdij geschonken door de familie en omgeving van Siegfried den Palzgraaf van 1109 tot 1127; hierbij kwamen andere schenkingen, o. a. van Meinerus de Anstela, die in 1150 twintig morgen lands gaf ter bekostiging van het onderricht zijner zonen. De geheele pachthoeve bestond, in 1426, uit 276½ morgen buiten de weilanden.

De pachthoeve van Speckholz, groot 202 morgen buiten de weilanden, was eene gift van de Hertogelijke familie van Limburg, en dateert van 1141 tot 1247.

De pachthoeve Klooster-Anstel, bestaande in 1426 uit 176½ morgen, was grootendeels aangekocht, in 1124, uit de opbrengst van een verkoop van drie mansi in Bymle (Bemelen) gelegen en door Frater Henricus van Maastricht aan de Abdij geschonken; een mansus werd er als gift van een kloosterling, Hildebrand, in 1143 bijgevoegd.

De eerste schenkingen, behoorende bij de pachthoeve van Rützerfeldt, werden

gedaan door twee dienstmannen van Walram den Heiden, Eingramus en Embrico, die beiden het kloosterleven hier aanvaardden; de hofstede zelve met alle dependentiën, weilanden, bosschen en landerijen, werden als vrij erfgoed afgestaan aan de Abdij door Hertog Hendrik in 1226.

De oppervlakte besloeg 183 morgen.

De hoeve van Streyffelt bestond in hoofdzaak uit een schenking van de conversen Theodoricus Holgrim en zijne huisvrouw Gertrudis, in 1117, en besloeg ongeveer 315 morgen.

Alten-Merberen kwam in het bezit der Abdij in 1158 en bestond uit 357 morgen.

Neu-Merberen in de vijftiende eeuw, en bestond uit 278 morgen. De hofstede van Schleibach werd door Erpo gekocht van Reinerus en Jordanus van Schleiden, bij gelegenheid, dat dezen naar het heilig Land togen. Tot de hofstede behoorden 117 morgen.

De pachthoeve van Bornheim, in 1149, aan de Abdij als een vrij erfgoed geschonken door Joannes van Bornheim, bestond uit 77 morgen.

Voeg daarbij den molen van Baelsbruggen aan de Worms, reeds door graaf Adelbert aan Ailbertus, bij zijn komst in het land, met een akkergoed van 20 morgen gegeven, de uitgestrekte wijnbergen aan de Aar, de tienden, het jacht- en vischrecht op menig uitgestrekt grondgebied, en men heeft een begrip van den grooten rijkdom der Abdij in de twaalfde en dertiende eeuw.

Deze rijkdom, dien een Benedictijnermonnik uit de vijftiende eeuw op een inkomen van 15000 Rijnsche guldens schat, was te danken aan de schenkingen der vele adellijken, die de roem van heiligheid der kloosterlingen van Rolduc tot het kloosterleven aantrok. Van die schatten werd in die tijden van

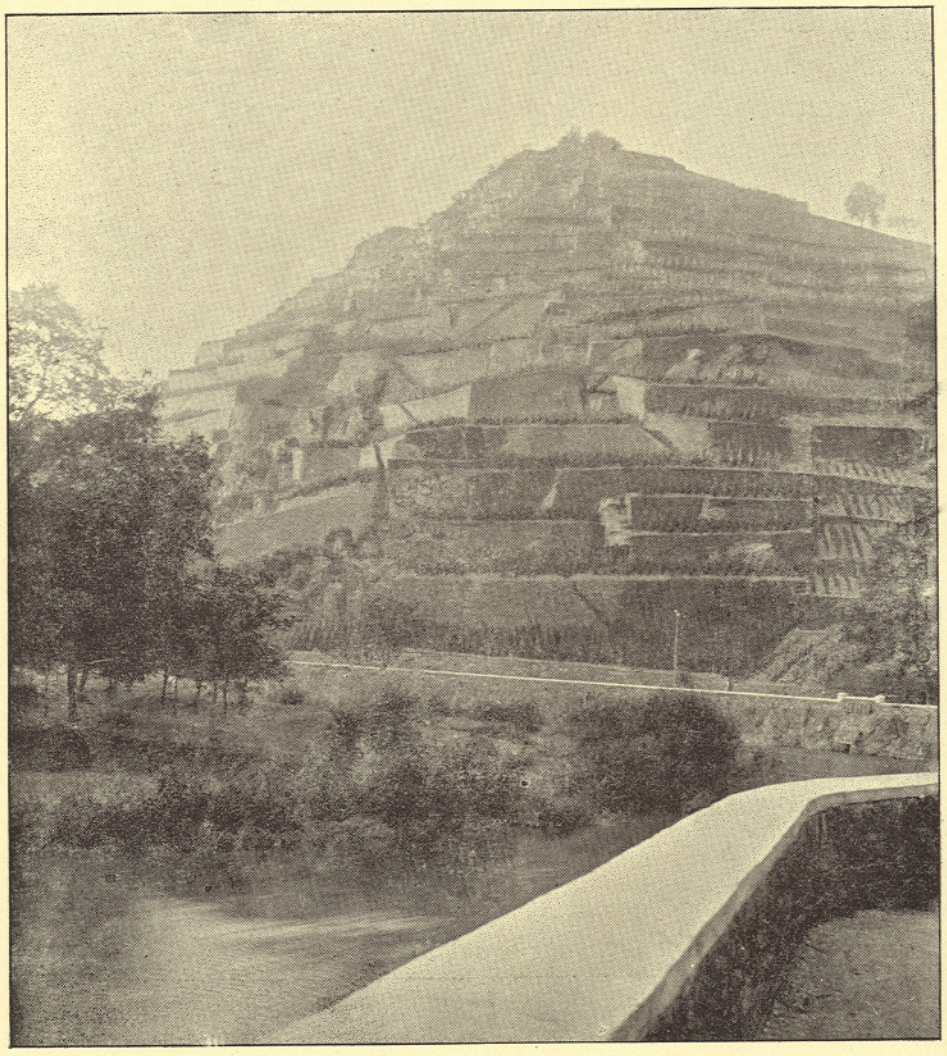

Wijnbergen der Abdij, aan de Aar.

strenge tucht en onthouding zeker geen misbruik gemaakt, en het is opmerkenswaardig, hoe met het verslappen van de tucht, ook de rijkdom in de Abdij verminderde, zoodat in de geschiedenis der Abdij het woord des Zaligmakers bewaarheid werd: zoekt eerst het rijk des hemels en al het andere zal u toegeworpen worden.

Wij eindigen dit gedeelte van het geschiedkundig overzicht met de vraag: welken invloed heeft de Abdij Cloosterrade gedurende de middeleeuwen op de zeden en de beschaving uitgeoefend?

Zoowel de woorden van den Annalist, waar hij spreekt over de talrijke conversen en priesters, die van heinde en verre naar de Abdij toestroomden, als de feiten, met name de stichting der nieuwe kloosters en het bedienen der talrijke parochiën in 't Limburgsch gebied bewijzen, dat de Abdij gedurende de 12e en 13e eeuw door het heilige leven harer kloosterlingen een groot aandeel nam in den strijd tegen de misbruiken van dien tijd, o. a. tegen het wereldsche leven van den clerus, treurig gevolg van investituur en simonie, en dat zij de verordeningen der Pausen ten gunste van het gemeenschappelijk bezit en gebruik der goederen in het kloosterleven (vita communis), ten stipste behartigde en in ruimeren kring deed naleven.

Hare gasthuizen leveren het bewijs, dat de nooden der arme landelijke bevolking haar niet vreemd bleven, maar door haar hulp op edelmoedige wijze gelenigd en bestreden werden, terwijl de rijke catalogus der bibliotheek ons doet besluiten, dat zoowel de studie der letteren als die der filosofische en theologische wetenschappen binnen haar muren bloeide.

Zoo was de Abdij van Cloosterrade niet het minste onder de 4000 Augustijnerkloosters dier tijden en niet de minst rijke parel aan de kroon van het beroemde bisdom van Luik.

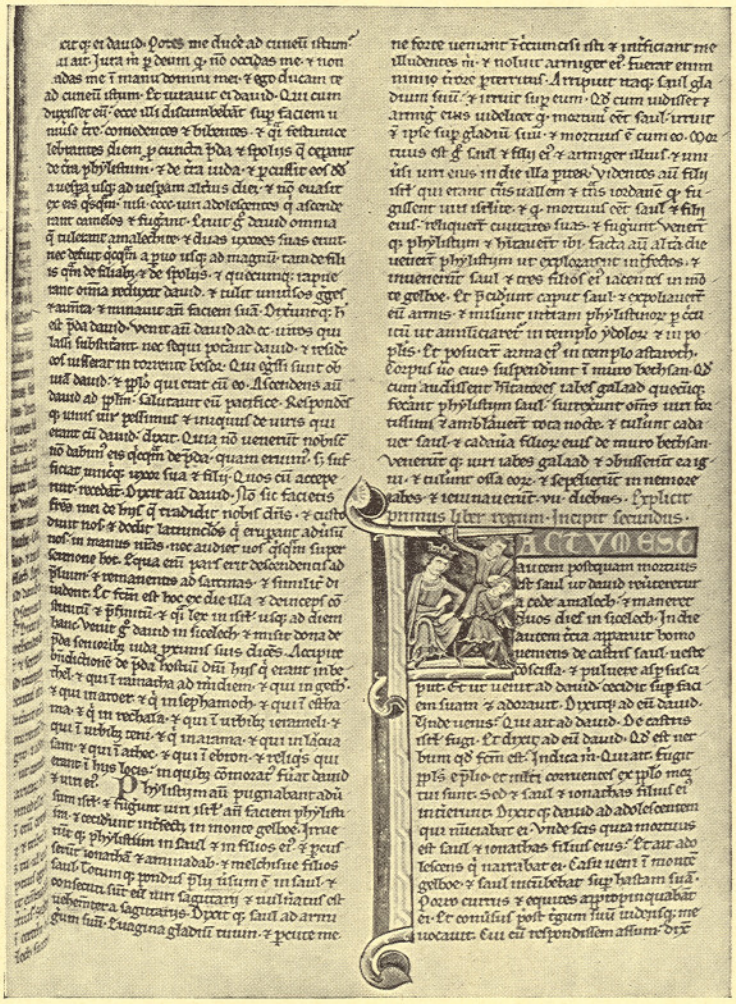

Bladzijde uit den Bijbel, handschrift einde twaalfde eeuw, berustende in de Bibliotheek van Rolduc.

Hoe jammer, dat ook zij in de 14e en 15e eeuw in het algemeen verval dier Augustijnerkloosters moest deelen, dat haar invloed te niet ging en haar glorie taande! Wat moeite het kostte

om het klooster in zijn voormaligen luister te herstellen, zal het vervolg der geschiedenis in de nieuwe tijden den lezer duidelijk maken.

De Abten en hunne voornaamste Daden van 1522 tot aan de opheffing der Abdij in 1803.

ZIE p.g. 115 v.v.

INHOUD DER GESCHIEDENIS DER ABDIJ

Deel II

De Abten en hunne voornaamste daden van 1522 tot aan de opheffing der Abdij in 1803	115
Leonard Dammerscheidt	115
Joannes Wormbs	117
Mathias Stralen, Baldwin van Horpusch	120
Caspar Duckweiler	121
Winand Lamberti	122
Petrus Melchior van der Steghe	131
Joannes Bock	140
Nikolaas Heyendal	142
Frans Willem Rauschaw	148
Joannes Goswinus Fabritius	149
Jan Jozef Haghen	149
Petrus Jozef Chaineux	151
Abten der Abdij van Rolduc	158